

Zuid-Holland

CONCEPT

VERKIEZINGSPROGRAMMA

PS 2027-2031

Voorwoord

[Bij de vaststelling van het verkiezingsprogramma wordt dit toegevoegd door de lijsttrekker]

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1 BETROKKEN BESTUUR	4
1.1. Een vaste visie.....	4
1.2. Sterke regio's, sterke provincie.....	4
1.3. Inwoners aan zet.....	5
1.4. Betrouwbare samenwerking.....	5
1.5. Financieel verantwoord investeren.....	5
1.6. Weerbare regio's	6
HOOFDSTUK 2 RUIMTE EN WONEN	7
2.1. Woningbouw die werkt.....	7
2.2. Gebiedsgericht bouwen: stad, dorp en platteland	9
2.3. Complete wijken en een fijne leefomgeving.....	10
2.4. Toekomstbestendig bouwen	10
HOOFDSTUK 3 BEREIKBAARHEID	12
3.1. Aanpak voor het stellen van prioriteiten	12
3.2. Bereikbaarheid voor iedereen.....	13
3.3. Infrastructuur op orde.....	14
3.4. Sterke OV-netwerken.....	15
3.5. Rotterdam The Hague Airport in balans.....	16
3.6. Fiets.....	17
3.7. Water en Veren.....	18
HOOFDSTUK 4 EEN STERKE ECONOMIE VOOR NU EN LATER.....	19
4.1. Onze Rijnlandse visie: groei mét brede welvaart	19
4.2. MKB en familiebedrijven	20
4.3. Innovatie en kennis.....	21
4.4. De haven als motor voor economie en energietransitie.....	22
4.5. Ruimte voor een sterke tuinbouw	23
4.6. Van praten naar doen.....	24
4.7. Investeren in mensen	24
4.8. Van plannen naar uitvoering	25
HOOFDSTUK 5 HET LANDELIJK GEBIED	26
5.1. Een leefbaar platteland.....	26
5.2. Natuur en landschapsbeheer	27
5.3. Een vitale agrarische sector	27

HOOFDSTUK 6 ENERGIE EN KLIMAAT 29

- 6.1. Een toekomstbestendig energiesysteem voor inwoners en bedrijven..... 30
- 6.2. Netcongestie aanpakken 32
- 6.3. Sneller bouwen van energie-infrastructuur 32
- 6.4. Beter benutten van het net 33
- 6.5. Milieukwaliteit, water en bodem 33
- 6.6. Vervuiling aanpakken 35

HOOFDSTUK 7 DIGITALISERING: MENSGERICHT, VEILIG EN DIENSTBAAR 36

HOOFDSTUK 8 CULTUUR EN ERFGOED 38

- 8.1. Erfgoed beschermen en toekomstbestendig maken 38
- 8.2. Molens als levend erfgoed van Zuid-Holland 39
- 8.3. Cultuurparticipatie, educatie en lokale initiatieven 40
- 8.4. Bibliotheken als hart van de gemeenschap 41
- 8.5. Vrijheid, ontmoeting en immaterieel erfgoed..... 42

HOOFDSTUK 9 SPORT EN RECREATIE 44

- 9.1. Recreatie dichtbij huis 45
- 9.2. Iedereen doet mee..... 46
- 9.3. Sportevenementen 46

HOOFDSTUK 10 BESTUUR, SAMENWERKING EN FINANCIËN 48

- 10.1. Participatie en democratie.....48
- 10.2. Financieel betrouwbaar bestuur.....49
- 10.3. Regionale regie op arbeidsmigratie..... 50
- 10.4. Asielopvang..... 51
- 10.5. Veilige en weerbare provincie..... 52

Hoofdstuk 1

Betrokken Bestuur

1.1. Een vaste visie

Het CDA benadert politieke keuzes vanuit onze vier kernwaarden: gespreide verantwoordelijkheid, publieke gerechtigheid, rentmeesterschap en solidariteit. Deze waarden zijn richtinggevend voor ons beleid op wonen, economie, bereikbaarheid, natuur, energie, veiligheid en bestuur.

We geloven in een samenleving waarin mensen, gezinnen, verenigingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties zoveel mogelijk zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen. De overheid ondersteunt waar nodig, stelt grenzen waar dat moet en beschermt wat van waarde is.

1.2. Sterke regio's, sterke provincie

Mensen voelen zich vaak meer verbonden met hun stad, dorp of streek dan met de provincie. Juist daarom moet de provincie zichtbaar maken wat zij toevoegt: verbinden, samenwerking stimuleren en problemen aanpakken die gemeentegrenzen overstijgen.

Woningbouw, bereikbaarheid, economie, water en leefbaarheid vragen om samenwerking op regionale schaal. Het CDA kiest daarom voor sterke regio's én een sterke provincie. De provincie is daarbij partner, verbinder en toezichthouder. Zij ondersteunt gemeenten bij gezamenlijke opgaven, bewaakt het algemeen belang en zorgt dat publieke middelen zorgvuldig worden besteed.

Het CDA erkent de verschillen binnen Zuid-Holland. De uitdagingen van bijvoorbeeld Rotterdam, de Zuid-Hollandse eilanden of de Greenports zijn niet hetzelfde. Daarom kiezen we voor maatwerk, gebiedsgericht werken en ruimte voor regionale oplossingen.

Dat betekent meer samenwerking vanuit de regio's zelf, minder verkokering door gebiedsgericht te werken en sterke verbindingen tussen stad en platteland. We investeren in bereikbaarheid, woningbouw en innovatie, behouden belangrijke regionale voorzieningen en zorgen voor duidelijke rollen en verantwoordelijkheden tussen gemeenten, regio's en provincie.

1.3. Inwoners aan zet

Een sterke democratie vraagt om betrokken inwoners. Daarom blijft het CDA inzetten op het uitdaagrecht en op goede participatie bij provinciale besluiten. Burgerberaden kunnen daarbij een nuttig instrument zijn, mits deelnemers daadwerkelijk invloed hebben op het proces en uitkomsten serieus worden gewogen.

Het CDA blijft tegenstander van referenda. Complexe vraagstukken verdienen een zorgvuldige democratische afweging door gekozen volksvertegenwoordigers. Wel geven we maatschappelijke organisaties, verenigingen, ondernemers en inwoners nadrukkelijk ruimte om mee te denken en mee te doen. Bij participatie hoort ook een goede terugkoppeling: inwoners moeten kunnen zien wat er met hun inbreng is gedaan, welk besluit uiteindelijk is genomen en waarom.

1.4. Betrouwbare samenwerking

De provincie moet minder denken in losse projectsubsidies en meer in langdurige samenwerking. Gemeenten en regio's moeten kunnen bouwen op stabiele afspraken over woningbouw, bereikbaarheid, leefbaarheid en economische ontwikkeling.

Dat vraagt om een provincie die niet alleen toetst, maar ook ondersteunt. Zeker gemeenten die financieel of bestuurlijk onder druk staan, moeten kunnen rekenen op een provincie die helpt, adviseert en waar nodig toezicht houdt.

1.5. Financieel verantwoord investeren

De herijking van het Provinciefonds kan Zuid-Holland de komende jaren meer financiële ruimte geven. Hoe groot die ruimte precies is, staat nog niet vast. Het CDA durft vooruit te kijken en kiest ervoor mogelijke ruimte te benutten voor investeringen die ook voor volgende generaties van waarde zijn.

Het CDA kiest er niet voor om deze ruimte vooral te gebruiken voor verlaging van de opcenten. Als rentmeester investeren we in opgaven die ook voor komende generaties van waarde zijn. Daarom geven we prioriteit aan investeringen in:

- bereikbaarheid;
- woningbouw;
- innovatie en economische ontwikkeling;
- leefbare en sterke regio's.

1.6. Weerbare regio's

Een sterke provincie is ook een weerbare provincie. Geopolitieke spanningen, digitale dreigingen, ondermijnende criminaliteit, druk op vitale infrastructuur en maatschappelijke ontwrichting vragen om een overheid die voorbereid is.

Weerbaarheid begint bij sterke gemeenschappen. Verenigingen, vrijwilligers, zorgnetwerken, kerken, buurthuizen en maatschappelijke organisaties vormen samen een sterke sociale basis. Die sociale samenhang is minstens zo belangrijk als fysieke of digitale veiligheid.

Het CDA wil dat de provincie samen met gemeenten, veiligheidsregio's, waterschappen, Defensie en maatschappelijke partners werkt aan crisisvoorbereiding en weerbaarheid.

Toezicht is daarbij meer dan controleren alleen. De provincie moet risico's tijdig signaleren, gemeenten ondersteunen waar nodig en ingrijpen wanneer de kwaliteit van bestuur of de continuïteit van publieke taken in gevaar komt.

Zo bouwen we aan een provincie die verbindt, verantwoordelijkheid neemt en investeert in de toekomst. Een provincie die ruimte geeft aan de kracht van mensen en regio's en beschermt wat van waarde is. Dat is de basis waarop het CDA de keuzes in dit verkiezingsprogramma maakt.

Hoofdstuk 2

Ruimte en Wonen

Een huis is meer dan een dak boven je hoofd. Het gaat over de vraag of mensen in hun eigen dorp of stad kunnen blijven wonen, of starters een toekomst kunnen opbouwen, of ouderen dicht bij hun sociale omgeving oud kunnen worden en of gezinnen kunnen wonen in een veilige en leefbare buurt.

Zuid-Holland staat voor een grote ruimtelijke opgave. De beschikbare ruimte in Zuid-Holland is schaars. Dat vraagt om zorgvuldige keuzes tussen woningbouw, natuur, landbouw, economie, water, infrastructuur en energie. Het CDA kiest daarom voor een brede ruimtelijke afweging waarin niet één belang alles overheerst, maar balans en samenhang centraal staan. Daarbij geven we gemeenten de ruimte om lokaal maatwerk te leveren.

Nieuwe woningen staan niet op zichzelf. Woningbouw moet samengaan met bereikbaarheid, groen, sport, zorg, onderwijs en ruimte voor ontmoeting. Zo bouwen we aan gemeenschappen. Niet iedere regio vraagt daarbij dezelfde aanpak. Zuid-Holland kent grote regionale verschillen. De uitdagingen in de Zuid-Hollandse steden vragen om andere oplossingen dan die in het Groene Hart, op de Zuid-Hollandse Eilanden of in de kustregio's. Daarom kiest het CDA voor gebiedsgericht werken en ruimte voor lokaal maatwerk.

Niet alles moet vanuit het provinciehuis geregeld worden. De provincie geeft richting, verbindt regionale belangen en ondersteunt bij het maken van de beste keuze. De provincie moet sturen op het grotere geheel, terwijl gemeenten ruimte houden voor oplossingen die passen bij hun eigen omgeving. Ruimte voor lokaal maatwerk betekent niet dat gemeenten zich aan hun verantwoordelijkheid kunnen onttrekken. Iedere gemeente moet naar vermogen bijdragen aan voldoende betaalbare en sociale woningen. De provincie ondersteunt gemeenten die willen, maar stuurt steviger waar gemeenten achterblijven.

De komende jaren zet het CDA in op een Zuid-Holland waarin voldoende woningen worden gebouwd, zonder dat leefbaarheid, natuur, bereikbaarheid en sterke gemeenschappen uit balans raken.

2.1. Woningbouw die werkt

De wooncrisis vraagt om snelheid én kwaliteit. Voor starters, gezinnen, senioren en middeninkomens is het steeds moeilijker om een passende woning te vinden. Tegelijkertijd kosten langdurige procedures en complexe regelgeving gemeenten veel tijd, waardoor woningbouwprojecten onnodig vertragen. Het CDA wil sneller bouwen, met behoud van kwaliteit en leefbaarheid. De woningbouwopgave draait niet alleen om aantallen. We willen buurten

realiseren waar mensen prettig wonen, elkaar ontmoeten en voorzieningen binnen bereik zijn.

Het CDA kiest daarom voor:

1. het versnellen van woningbouwprocedures door bureaucratie en stapeling van regels te verminderen. Bij grote woningbouwprojecten werken we standaard met een gezamenlijke planning van gemeente, provincie, omgevingsdienst, waterschap, corporaties en ontwikkelaars, zodat vergunningen, onderzoeken, participatie en juridische voorbereiding gelijktijdig worden opgepakt;
2. minder provinciale aanvullingen op landelijke regelgeving. De provincie moet voorkomen dat bovenop landelijke wet- en regelgeving aanvullende eisen worden gesteld die woningbouw onnodig vertragen of duurder maken. Alleen wanneer er een duidelijke provinciale meerwaarde is, zijn aanvullende regels gerechtvaardigd;
3. meer ruimte voor gemeenten om eigen keuzes te maken. Gemeenten krijgen binnen provinciale kaders meer ruimte om zelf keuzes te maken over woningbouwprogramma's, woningtypen, sociale huur, middenhuur en kleinschalige uitbreidingen die passen bij de lokale behoefte. Daar hoort wel een eerlijke bijdrage aan de gezamenlijke woningbouwopgave bij. Gemeenten die ver onder de normen voor sociale woningbouw blijven, spreken we daarop aan en sturen we gericht bij. Als voortgang uitblijft, zet de provincie haar beschikbare instrumenten in;
4. ruimte voor innovatieve woonvormen en slimme verdichting. We stimuleren woningsplitsen en optoppen, knarrenhofjes, co-housing en hospitaverhuur;
5. een gezonde woningmix die doorstroming bevordert. We zorgen voor voldoende woningen voor kleinere huishoudens en ouderen;
6. goede huisvesting voor internationale werknemers. We werken samen met werkgevers aan goede huisvesting, waar mogelijk op eigen terrein. Toezicht met vertrouwen blijft hierbij essentieel;
7. meer ruimte voor huisvesting op campussen. We werken samen met onderwijsinstellingen aan voldoende studenten-, onderzoekers- en werknemershuisvesting, waarbij we ook ruimte bieden voor studentenwoningen met gedeelde voorzieningen;
8. een provinciaal kennis- en ondersteuningsteam. We helpen gemeenten bij ruimtelijke plannen, de Omgevingswet en gebiedsontwikkeling, zodat zij woningbouw en andere maatschappelijke opgaven sneller kunnen realiseren.

2.2. Gebiedsgericht bouwen: stad, dorp en platteland

Het CDA wil af van een te rigide ruimtelijke sturing, waarbij overal dezelfde normen en oplossingen gelden. Gemeenten en regio's moeten ruimte hebben om woningbouw af te stemmen op de lokale behoefte. De provincie stelt duidelijke kaders, terwijl gemeenten de ruimte krijgen om keuzes te maken die passen bij de lokale situatie.

Het CDA kiest daarom voor:

1. meer ruimte voor lokaal maatwerk. Gemeenten krijgen binnen provinciale kaders meer ruimte om woningbouw af te stemmen op de lokale behoefte, bijvoorbeeld in kleine kernen. Woningbouw moet ook worden afgestemd aan lokale behoeften om kleine steden en dorpen vitaal te kunnen houden. Daarom herzien we het Omgevingsbeleid, zodat zij meer mogelijkheden krijgen om woningen toe te voegen, ook buiten bestaande stedelijke gebieden of woonkernen, waar dit de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen en het platteland versterkt;
2. van 'straatje erbij' naar 'buurtje erbij'. Gemeenten moeten de mogelijkheid krijgen om aan de randen van bestaande dorpen complete woonbuurten te ontwikkelen die passen bij de schaal en identiteit van de kern. Zo ontstaat ruimte voor starters, jonge gezinnen en ouderen, terwijl voorzieningen, scholen en verenigingen behouden blijven. Deze buurten worden ontwikkeld als volwaardige gemeenschappen, met ruimte voor groen, ontmoeting, spelen, zorg, onderwijs en bereikbaarheid. Zo bouwen we niet alleen huizen, maar versterken we ook de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen en steden;
3. ruimte voor woningbouw op het platteland. Niet alle woningbouw hoeft plaats te vinden binnen de grote steden. Landelijke gebieden moeten voldoende mogelijkheden houden om woningen te realiseren voor hun eigen inwoners, wanneer dit past bij de lokale behoefte en de kwaliteit van de leefomgeving;
4. ruimte voor kleinschalige bedrijvigheid. Leefbare dorpen bestaan niet alleen uit woningen, maar ook uit werkgelegenheid en voorzieningen. Daarom bieden we ruimte aan kleinschalige bedrijvigheid die past bij de schaal en identiteit van dorpen en kernen. Zo versterken we de lokale economie en houden we voorzieningen dichtbij.

2.3. Complete wijken en een fijne leefomgeving

Een wijk is meer dan een verzameling huizen. Het CDA wil dat nieuwe woongebieden vanaf het begin worden ontwikkeld als complete leefomgevingen met ruimte voor ontmoeten, sporten, leren, zorg en ontspanning. Zo ontstaan buurten waar mensen prettig kunnen wonen en samenleven.

Het CDA kiest daarom voor:

1. complete wijken. Betaalbaarheid, bereikbaarheid, sociale cohesie, veiligheid, groen en een gezonde leefomgeving zijn minstens zo belangrijk als het aantal woningen. Bij de ontwikkeling van nieuwe woongebieden moeten ook de energievoorziening, mobiliteit en andere noodzakelijke infrastructuur vanaf het begin op orde zijn;
2. een zorgvuldige afweging van de schaarse ruimte. Woningbouw, landbouw, natuur en recreatie zijn allemaal van grote waarde voor Zuid-Holland. Nieuwe woningbouw mag daarom niet ten koste gaan van waardevolle landbouwgronden, natuurgebieden of recreatieve kwaliteiten zonder een goede belangenafweging;
3. bescherming van open ruimte en waardevolle landschappen. Het Groene Hart, de polders, natuurgebieden en recreatielandschappen zijn van grote betekenis voor de leefbaarheid van Zuid-Holland. Nieuwe ontwikkelingen moeten zorgvuldig worden ingepast en rekening houden met deze kwaliteiten.
4. we blijven via NOVEX werken aan samenhangende keuzes voor woningbouw, bereikbaarheid, economie, natuur en energie, zodat investeringen elkaar versterken en ruimtelijke ontwikkelingen sneller van de grond komen.

2.4. Toekomstbestendig bouwen

Nieuwe woningen moeten niet alleen voorzien in de woonbehoefte van vandaag, maar ook voorbereid zijn op de toekomst. Toekomstbestendig bouwen betekent dat duurzaamheid, klimaatbestendigheid en een gezonde leefomgeving vanaf het begin onderdeel zijn van de gebiedsontwikkeling, zonder de woningbouw onnodig te vertragen.

Het CDA kiest daarom voor:

1. toekomstbestendige nieuwbouw. Nieuwe woningen dragen bij aan een gezonde leefomgeving. Daarbij gaat het niet alleen om energiezuinig bouwen, maar ook om klimaatadaptatie, circulariteit, voldoende groen en een aantrekkelijke openbare ruimte. Duurzaamheid wordt vanaf het

begin meegenomen in de ontwikkeling van nieuwe woongebieden, zonder de woningbouw onnodig te vertragen;

2. klimaatbestendige woningbouw. Nieuwe woningbouwlocaties moeten niet alleen geschikt zijn voor vandaag, maar ook voor toekomstige generaties. Daarom worden ontwikkelingen getoetst op waterveiligheid, klimaatbestendigheid en de langetermijneffecten van bodemdaling en zeespiegelstijging;
3. een toekomstbestendige drinkwatervoorziening. De groei van Zuid-Holland vergroot de vraag naar drinkwater. Bij nieuwe woningbouwontwikkelingen is een duurzame en toekomstbestendige drinkwatervoorziening een vanzelfsprekend onderdeel van de planvorming;
4. aanpak van funderingsproblematiek en paalrot. In verschillende delen van Zuid-Holland veroorzaken bodemdaling en veranderende grondwaterstanden schade aan woningen. De provincie ondersteunt kennisdeling, onderzoek en samenwerking om deze problematiek aan te pakken.

Prettig wonen gaat verder dan een woning alleen. Het vraagt ook om veilige en betrouwbare verbindingen met werk, onderwijs, zorg, voorzieningen en recreatie. Daarom investeert het CDA niet alleen in voldoende woningen, maar ook in een provincie waarin inwoners zich vlot, veilig en duurzaam kunnen verplaatsen. Goede bereikbaarheid vormt daarmee de basis voor leefbare dorpen, sterke steden en een toekomstbestendig Zuid-Holland.

Hoofdstuk 3 Bereikbaarheid

Een bereikbaar Zuid-Holland gaat over meer dan alleen van A naar B komen. Het gaat over de mogelijkheid om werk, zorg, onderwijs en voorzieningen te bereiken. Goede bereikbaarheid draagt bij aan leefbare dorpen, wijken en steden, een sterke economie en een provincie waarin mensen prettig kunnen wonen, werken, leren en ontspannen.

De uitdagingen zijn groot. Naast de groei van inwoners, woningen en bedrijvigheid staat Zuid-Holland voor een omvangrijke opgave om bestaande infrastructuur goed te onderhouden, te vernieuwen en waar nodig te vervangen. Daarbij gaat het niet alleen om wegen, spoorwegen en openbaar vervoer, maar ook om vaarwegen en fietsroutes die essentieel zijn voor de economie en de bereikbaarheid van onze provincie. Tegelijkertijd zijn ruimte, financiële middelen en uitvoeringscapaciteit beperkt. Dat vraagt om duidelijke keuzes en gerichte investeringen.

Voor het CDA is mobiliteit geen doel op zich, maar een voorwaarde voor brede welvaart en sterke gemeenschappen. Daarom kijken we niet alleen naar reistijd en rendement, maar ook naar leefbaarheid, veiligheid en sociale verbondenheid. We kiezen niet voor één vorm van vervoer, maar zoeken steeds naar een slimme combinatie van oplossingen die past bij de omgeving en de opgave. Samen met gemeenten, de MRDH, het Rijk, vervoerders, de haven, waterschappen en omliggende provincies werken we aan een bereikbaar, veilig en toekomstbestendig Zuid-Holland.

3.1. Aanpak voor het stellen van prioriteiten

De opgaven voor een goede bereikbaarheid in Zuid-Holland zijn groot, terwijl ruimte, geld, personeel en uitvoeringskracht beperkt zijn. Niet alles kan tegelijk. Daarom is een aanpak voor het stellen van prioriteiten. Deze maken inzichtelijk waarom bepaalde maatregelen voorrang krijgen. Zo kan de provincie bepalen welke maatregelen het meest urgent zijn, waar publieke middelen het meeste effect hebben en hoe bereikbaarheid wordt meegenomen in ruimtelijke en financiële beslissingen.

Daarbij kijken we niet alleen naar de drukste verkeersstromen, maar ook naar de maatschappelijke meerwaarde, de leefbaarheid en gelijke kansen voor inwoners en ondernemers.

Bij het maken van keuzes kijken we ook naar mogelijkheden voor innovatie, slimme oplossingen en aanvullende financiering. Dat kan bijvoorbeeld door samenwerking met het Rijk, de MRDH, gemeenten, Europa, maatschappelijke organisaties en private investeerders, zoals pensioenfondsen. Voorwaarde is dat het publieke belang, de toegankelijkheid en de betaalbaarheid gewaarborgd blijven.

Bij investeringen in bereikbaarheid hanteert het CDA de volgende prioriteiten:

1. Bereikbaarheid van slecht ontsloten gebieden. Gebieden waar bereikbaarheid van werk, onderwijs of voorzieningen onder druk staat, krijgen voorrang.
2. Leefbaarheid. Bij investeringen wegen we niet alleen verkeersstromen mee, maar ook de bereikbaarheid, beschikbaarheid en betaalbaarheid van voorzieningen.
3. Gelijke mobiliteitskansen. Iedere inwoner moet zich goed kunnen verplaatsen, ongeacht de woonplaats.
4. Woningbouw en gebiedsontwikkeling. Nieuwe woonwijken krijgen prioriteit wanneer goede mobiliteit noodzakelijk is voor succesvolle gebiedsontwikkeling.
5. Economische ontwikkeling. Investerings dragen bij aan een goede bereikbaarheid van bedrijven, havens, campussen en bedrijventerreinen.
6. Integrale besluitvorming. De bereikbaarheid van gebieden is vanaf het begin integraal onderdeel van de (ruimtelijke en financiële) besluitvorming en mag geen sluitpost op de begroting zijn.

3.2. Bereikbaarheid voor iedereen

Goede bereikbaarheid mag niet afhangen van waar iemand woont. Iedere inwoner moet werk, zorg, onderwijs en voorzieningen goed kunnen bereiken. Daarom zet het CDA in op sterke regionale verbindingen, goede overstappen en maatwerk voor zowel stedelijke als landelijke gebieden. Bereikbaarheid gaat niet alleen over afstand, maar ook over toegankelijkheid. Het CDA zet zich in voor een mobiliteitssysteem dat voor iedereen bruikbaar is, met bijzondere aandacht voor ouderen, mensen met een beperking en inwoners die afhankelijk zijn van openbaar vervoer of andere gedeelde vervoersvormen.

Het CDA kiest daarom voor:

1. goede verbindingen met werk, zorg, onderwijs en voorzieningen. Inwoners moeten deze bestemmingen goed kunnen bereiken, ongeacht of zij in de stad, een dorp of het landelijk gebied wonen;
2. extra aandacht voor landelijke gebieden. Waar verbindingen en voorzieningen onder druk staan, versterken we de bereikbaarheid;
3. sterke regionale samenwerking. We verbeteren aansluitingen tussen concessiegebieden en versterken de samenwerking met omliggende provincies;

4. bereikbaarheid die vanaf het begin onderdeel is van gebiedsontwikkeling. We koppelen woningbouw, openbaar vervoer, infrastructuur en essentiële voorzieningen vanaf de start aan elkaar. Nieuwe woongebieden worden pas ontwikkeld wanneer duidelijk is hoe deze voorzieningen goed worden geregeld;
5. openbaar vervoer met maatschappelijke waarde. Bij concessies kijken we niet alleen naar rendement, maar ook naar maatschappelijke betekenis van openbaar vervoer. Daarbij blijft ruimte voor maatwerk per gebied;
6. betere samenwerking tussen vervoerders, overheden en publieke partners. Dienstregeling, overstappen, tarieven en klantbeleving sluiten beter op elkaar aan, ook over concessiegrenzen heen;
7. goede aansluiting op woningbouw. Openbaar vervoer, infrastructuur en gebiedsontwikkeling worden vanaf het begin op elkaar afgestemd. Nieuwe woongebieden ontwikkelen we pas wanneer bereikbaarheid en essentiële voorzieningen goed zijn geregeld;
8. inclusieve bereikbaarheid en slimmer doelgroepenvervoer. Ook ouderen, mensen met een beperking en inwoners zonder auto moeten volwaardig kunnen meedoen. Daarom zetten we in op toegankelijke stations, haltes, openbare ruimte en vervoersmiddelen, goede reisinformatie en veilige overstappunten. Daarnaast onderzoeken we samen met gemeenten of WMO-taxi's, zorgvervoer en rolstoeltaxi's in drukke gebieden gebruik kunnen maken van busbanen, zodat onnodige vertragingen, extra kosten en reistijd door files, afsluitingen of omleidingen worden voorkomen.

3.3. Infrastructuur op orde

Veilige en goed onderhouden wegen, bruggen, tunnels en andere infrastructuur vormen de basis voor bereikbaarheid, economie en leefbaarheid. Vanwege dit belang, geeft het CDA prioriteit aan beheer en onderhoud en tijdige vernieuwing van bestaande infrastructuur.

Het CDA kiest daarom voor:

1. beheer en onderhoud voorop. We houden infrastructurele werken in goede conditie en investeren in het beheer onderhoud en de renovatie van provinciale wegen, bruggen, viaducten en tunnels, zodat problemen niet worden doorgeschoven naar volgende generaties;
2. veilige en goed doorstromende provinciale wegen. We verbeteren de doorstroming en verkeersveiligheid op provinciale wegen en stemmen werkzaamheden aan A- en N-wegen beter op elkaar af om hinder te beperken;

3. gerichte aanpak van knelpunten. We investeren op locaties waar de bereikbaarheid, verkeersveiligheid of economische ontwikkeling onder druk staat;
4. veilige provinciale infrastructuur. Langs de provinciale wegen blijft aandacht voor goede verlichting en een veilige inrichting van de openbare ruimte;
5. ruimte voor de infrastructuur van de toekomst. Bij mobiliteitsplanning houden we rekening met netcongestie, energie-infrastructuur, laadinfrastructuur, buisleidingen en andere ondergrondse infrastructuur;
6. een stevige lobby richting het Rijk en partners. Samen zetten we ons in voor structurele investeringen in de provinciale infrastructuur.

3.4. Sterke OV-netwerken

Zuid-Holland heeft een sterk OV-netwerk nodig dat meegroeit met woningen, werk en voorzieningen. Trein, metro, tram, bus, fiets en deelmobiliteit moeten samen één betrouwbaar netwerk vormen dat inwoners en economische gebieden goed verbindt. Voor het CDA heeft openbaar vervoer ook een belangrijke sociale functie. Ook wanneer een verbinding niet rendabel is, kan zij van grote maatschappelijke waarde zijn. Het zorgt dat mensen kunnen blijven meedoen. Waar de markt verbindingen niet of onvoldoende oppakt, moet de provincie onderzoeken hoe de bereikbaarheid kan worden geborgd.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een sterk en betrouwbaar OV-netwerk. Openbaar vervoer blijft veilig, betrouwbaar, toegankelijk en duurzaam, met realistische eisen die de continuïteit niet onder druk zetten;
2. een maatschappelijk verantwoorde ondergrens voor het OV. Ook in kleine kernen en landelijke gebieden blijft openbaar vervoer beschikbaar, zodat inwoners kunnen blijven deelnemen aan de samenleving;
3. Europese en internationale treinverbindingen als alternatief voor korte afstandsvluchten. We zetten in op betere aansluitingen op het Europese spoornetwerk, meer nachttreinen, kortere reistijden en betaalbare tarieven;
4. mobiliteitshubs en P+R-locaties. We ontwikkelen mobiliteitshubs en P+R-locaties waar verschillende vervoersvormen samenkomen, zodat reizigers eenvoudig kunnen overstappen tussen auto, fiets, openbaar vervoer en deelmobiliteit;

5. één samenhangend OV-systeem in Zuid-Holland. De provincie werkt intensief samen met de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) en vervoerders om concessiegrenzen voor reizigers zo min mogelijk merkbaar te maken. We zetten in op betere aansluitingen en dienstregelingen, gezamenlijke reizigersinformatie, afgestemde kortingsregelingen en aantrekkelijke combinatieproducten voor reizen met verschillende vervoerders. Vooral in gebieden rond concessiegrenzen benutten we kansen om het openbaar vervoer als één provinciaal netwerk te organiseren en te promoten.
6. deelmobiliteit inzetten als aanvulling op regulier openbaar vervoer. Deze vorm van mobiliteit versterkt het OV, maar vervangt het niet. Daarbij houden we oog voor inclusieve bereikbaarheid, omdat niet iedereen hiervan zelfstandig gebruik kan maken;
7. bereikbare economische clusters. Bedrijventerreinen, campussen en andere economische centra zijn goed bereikbaar met OV- en fietsverbindingen.
8. haalbare verduurzaming van het openbaar vervoer. Duurzaamheidseisen worden realistisch en waar nodig gefaseerd ingevoerd, zodat vervoerders kunnen blijven inschrijven en reizigers kunnen vertrouwen op een stabiel OV-netwerk;
9. stimuleren van innovatie binnen het openbaar vervoer. Vraag gestuurd vervoer, datagedreven toepassingen en kunstmatige intelligentie dragen bij aan slimmer, betrouwbaarder en efficiënter openbaar vervoer;
10. een stevige lobby bij het Rijk en Europa. Samen zetten we ons in voor investeringen in spoor, stations, knooppunten en fietsnetwerken;
11. provinciale regie waar nodig. Waar de vervoersmarkt niet toereikend is, onderzoekt de provincie of zij zelf lijnen in beheer kan nemen.

3.5. Rotterdam The Hague Airport in balans

Rotterdam The Hague Airport is van betekenis voor de regionale economie, internationale bereikbaarheid en werkgelegenheid. Tegelijk ligt de luchthaven midden in een dichtbevolkte provincie. Daarom zoekt het CDA naar een zorgvuldige balans tussen economie, bereikbaarheid, leefbaarheid, gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. Voor het CDA staat centraal dat de luchthaven zich alleen kan ontwikkelen binnen duidelijke publieke randvoorwaarden.

Het CDA kiest daarom voor:

1. behoud van de regionale functie van Rotterdam The Hague Airport. De luchthaven blijft van betekenis voor de regionale economie, werkgelegenheid en internationale bereikbaarheid;

2. het verder terugdringen van overlast. Geluidshinder, uitstoot en andere negatieve gevolgen voor omwonenden en de leefomgeving worden aantoonbaar verminderd. Hiervoor gelden heldere en toetsbare normen;
3. een zorgvuldige afweging met de omgeving. Omwonenden, gemeenten en maatschappelijke organisaties worden volwaardig betrokken bij keuzes over de toekomst van de luchthaven;
4. verduurzaming van de luchtvaart. We stimuleren schonere toestellen en beperken onnodige korte afstandsvluchten wanneer een goed trein alternatief beschikbaar is;
5. duurzame bereikbaarheid van de luchthaven. De bereikbaarheid met openbaar vervoer en fiets wordt verbeterd, zonder extra druk op omliggende wijken en wegen;
6. Rotterdam The Hague Airport als Europees vervoersknooppunt. We zetten in op de ontwikkeling van het gebied rond de luchthaven tot hét knooppunt voor snelle treinverbindingen tussen Europese steden. Zo versterken we de internationale bereikbaarheid en bieden we een aantrekkelijk alternatief voor korte afstandsvluchten.

3.6. Fiets

De fiets is een volwaardig vervoermiddel voor woon-werkverkeer, onderwijs, voorzieningen en recreatie. Veilige, goed onderhouden, comfortabele en goed aangesloten fietsroutes maken de fiets een aantrekkelijk alternatief voor korte en middellange afstanden.

Het CDA kiest daarom voor:

1. snelfietsroutes verder ontwikkelen. We leggen snelfietsroutes aan en verbeteren bestaande verbindingen tussen steden, dorpen, OV-knooppunten en economische clusters;
2. investeren in veilige fietsinfrastructuur. Gemeenten ondersteunen we met subsidies voor fietsinfrastructuur, zoals doorfietsroutes, veilige kruisingen, fietsenstallingen en aansluitingen op mobiliteitshubs;
3. sterke provinciale regie. De provincie versterkt de samenwerking met gemeenten, de MRDH en waterschappen, zodat lokale en regionale fietsroutes goed op elkaar aansluiten;
4. goed onderhoud van bestaande fietspaden. Naast de aanleg van nieuwe routes geven we meer aandacht aan het tijdig onderhouden en verbeteren van bestaande fietspaden. Knelpunten zoals slecht wegdek, onvoldoende verlichting en onveilige kruisingen worden voortvarend aangepakt;

5. een provinciaal meldpunt voor onveilige fietspaden. Fietsers kunnen hier verkeersonveilige én sociaal onveilige situaties melden. De provincie zorgt dat iedere melding bij de verantwoordelijke wegbeheerder terecht komt en bewaakt dat deze wordt opgepakt.

3.7. Water en Veren

Als delta-provincie kan Zuid-Holland water beter benutten voor bereikbaarheid en verbindingen. Vervoer over water ontlast wegen en verbindt gebieden waar rivieren, kanalen en havens een natuurlijke barrière vormen. Veerdiensten en waterbusverbindingen zijn daarbij een onmisbare schakel in het mobiliteitsnetwerk van Zuid-Holland.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een provinciale visie op vervoer over water. We ontwikkelen een samenhangende visie op veerdiensten, voet- en fietsveren en openbaar vervoer over water (waterbus) en nemen daarin mee waar vervoer over water een waardevolle aanvulling is op weg, spoor en fiets;
2. veerdiensten als volwaardig onderdeel van de infrastructuur. Veerdiensten zoals de verbinding Maassluis-Rozenburg zijn voor veel inwoners en ondernemers net zo belangrijk als bruggen en tunnels en verbinden mensen met werk, onderwijs, zorg en voorzieningen.
3. een toekomstbestendig veer- en waterbussenbeleid. De provincie ontwikkelt een veer- en waterbussenbeleid waarmee onmisbare diensten behouden kunnen blijven, met aandacht voor leefbaarheid, culturele- economische- en maatschappelijke waarde en stijgende kosten. Ook concrete kansen, zoals Hardinxveld-Giessendam–Sliedrecht–Dordrecht en Krimpenerwaard–Molenlanden–Rotterdam worden onderzocht;
4. investeren in aanlegplaatsen en basisinfrastructuur. We investeren in aanlegplaatsen en andere basisvoorzieningen voor regulier en recreatief vervoer over water;
5. waterveiligheid en bereikbaarheid verbinden. Bij investeringen in vervoer over water brengen we mobiliteit, waterveiligheid, beheer en klimaatadaptatie samen, in samenwerking met waterschappen;
6. sterke samenwerking op het water. We werken samen met het Havenbedrijf Rotterdam, waterschappen en Rijkswaterstaat aan vaarwegen, aanlegplaatsen en dienstregelingen.

Hoofdstuk 4 Een sterke economie voor nu en later

Zuid-Holland is het economische hart van Nederland en een van de belangrijkste economische regio's van Nederland en Europa. Met de Rotterdamse haven, de maritieme maakindustrie in de Drechtsteden, de Greenports, de hightech- en life sciences campussen in Delft, Leiden en Noordwijk en een sterk netwerk van ondernemers levert Zuid-Holland een onmisbare bijdrage aan onze nationale welvaart. Hier wordt ruim een vijfde van het Nederlandse verdienvermogen gerealiseerd en vinden meer dan twee miljoen mensen hun werk.

Economische kracht is echter geen vanzelfsprekendheid. Geopolitieke spanningen, internationale concurrentie, schaarse ruimte, energievraagstukken en technologische ontwikkelingen onderstrepen het belang van een economie die weerbaar, innovatief en toekomstbestendig is. Brede welvaart en strategische autonomie ontstaan niet vanzelf. Daarvoor zijn voortdurende investeringen en duidelijke keuzes nodig. Oorlog in Europa en kwetsbare handelsketens maken ook het belang van kritieke grondstoffen en voldoende eigen productiecapaciteit zichtbaar. Met onze haven, industrie, maritieme sector en kennisinstellingen kan Zuid-Holland bijdragen aan een weerbaarder Nederland en Europa en tegelijk nieuwe economische kansen benutten.

Daarom kiest het CDA Zuid-Holland voor een duidelijke koers: behouden wat van waarde is en ontwikkelen wat nodig is. We bouwen voort op de sterke economische fundamenteën van onze provincie, terwijl we tegelijkertijd investeren in de economie van morgen. We kiezen niet voor stilstand, maar ook niet voor het afbreken van wat goed functioneert. Rentmeesterschap betekent voor ons dat we economische kracht doorgeven aan volgende generaties in een betere staat dan waarin we haar hebben ontvangen.

4.1. Onze Rijnlandse visie: groei mét brede welvaart

Voor het CDA is een sterke economie geen doel op zichzelf, maar een middel om brede welvaart mogelijk te maken. Werk biedt mensen bestaanszekerheid, eigenwaarde, sociale contacten en perspectief. Ondernemerschap creëert niet alleen banen, maar draagt ook bij aan leefbare buurten, sterke verenigingen, opleiding van jongeren en maatschappelijke betrokkenheid.

Daarom beoordelen we economische ontwikkeling niet alleen op financiële groei, maar ook op de bijdrage aan brede welvaart. Daarbij staan drie samenhangende doelen centraal: verdienvermogen, weerbaarheid en duurzaamheid.

1. **Verdienvermogen.** We versterken duurzame economische groei, innovatiekracht en de internationale concurrentiepositie van Zuid-Holland.
2. **Weerbaarheid.** We bouwen aan een economie die bestand is tegen schokken en minder afhankelijk is van kwetsbare internationale ketens. We versterken de toegang tot kritieke grondstoffen en benutten de kracht van Zuid-Holland voor defensie- en dual-use-technologie: innovaties die zowel civiel als voor onze veiligheid kunnen worden gebruikt.
3. **Duurzaamheid.** We werken aan een succesvolle energietransitie en verduurzaming, zonder het economische fundament onder onze samenleving te verzwakken.

Deze pijlers vormen samen het afwegingskader voor provinciale investeringen en economische keuzes. Het CDA kiest daarbij voor een verbonden benadering waarin economische, maatschappelijke en ecologische effecten in samenhang worden beoordeeld. Grote investeringen en projecten moeten niet alleen financieel rendement opleveren, maar ook bijdragen aan verduurzaming, werkgelegenheid, innovatie en maatschappelijke meerwaarde. Economische groei en brede welvaart versterken elkaar wanneer keuzes worden gemaakt vanuit een langetermijnperspectief.

4.2. MKB en familiebedrijven

Het midden- en kleinbedrijf en familiebedrijven vormen het fundament van de Zuid-Hollandse economie. Zij zorgen voor werkgelegenheid, innovatie, vakmanschap en sterke lokale gemeenschappen. Meer dan zestig procent van de werkgelegenheid wordt direct of indirect gedragen door het MKB. Familiebedrijven vormen daarbij een bijzondere kracht. Zij denken niet in kwartaalcijfers, maar in generaties. Zij investeren langdurig in hun medewerkers, hun omgeving en hun bedrijfsvoering en leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de brede welvaart van onze provincie.

Het CDA wil daarom dat provinciaal beleid veel nadrukkelijker wordt ingericht vanuit het perspectief van ondernemers. De provincie draagt daaraan bij door belemmeringen weg te nemen, samenwerking te stimuleren en te investeren in een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Nieuwe regelgeving moet uitvoerbaar zijn voor kleine ondernemers en mag niet leiden tot onnodige administratieve lasten. Met ruim 100.000 MKB-bedrijven in Zuid-Holland kan de provincie niet ieder bedrijf afzonderlijk ondersteunen. Daarom zetten we vooral in op sterke collectieve structuren en tweedelijnsorganisaties die grote groepen ondernemers bereiken. Denk bijvoorbeeld aan brancheorganisaties, regionale samenwerkingsverbanden en cyberweerbaarheidscentra. Provinciale subsidies en ondersteuningsregelingen moeten via deze structuren beter vindbaar en toegankelijk zijn voor het MKB. Ook wil het CDA familiebedrijven ondersteunen bij bedrijfsopvolging, zodat kennis, vakmanschap en werkgelegenheid behouden blijven.

Daarnaast zetten we in op sterke economische ecosystemen. Ondernemers opereren niet alleen, maar maken deel uit van waardeketens waarin leveranciers, kennisinstellingen, financiers en overheden samenwerken. Door deze ecosystemen te versterken vergroten we zowel onze innovatiekracht als onze economische weerbaarheid.

Het CDA kiest daarom voor:

1. uitvoerbare regelgeving voor ondernemers. Provinciale regels moeten uitvoerbaar zijn voor ondernemers en mogen niet leiden tot onnodige administratieve lasten;
2. sterke collectieve ondersteuning van het MKB. Met ruim 100.000 MKB-bedrijven kiest de provincie voor ondersteuning via brancheorganisaties, regionale samenwerkingsverbanden en andere tweedelijsstructuren. Initiatieven zoals cyberweerbaarheidscentra helpen ondernemers gezamenlijk bij grote opgaven op het gebied van digitalisering en veiligheid;
3. ondersteuning van familiebedrijven bij bedrijfsopvolging. De provincie helpt familiebedrijven om kennis, vakmanschap en werkgelegenheid voor volgende generaties te behouden;
4. sterke economische ecosystemen. We versterken de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen, financiers en overheden, zodat innovatie en economische ontwikkeling elkaar versterken. Provinciale regelingen en ondersteuning worden waar mogelijk via deze samenwerkingsverbanden ontsloten.

4.3. Innovatie en kennis

De banen en bedrijven van morgen ontstaan niet vanzelf. Zuid-Holland beschikt over unieke kennisclusters rond Delft, Leiden, Noordwijk, Rotterdam en de Greenports. Het CDA wil deze positie versterken door intensiever samen te werken volgens het Triple Helix-model via de Economic Board Zuid Holland waarin onderwijs, overheid en bedrijfsleven gezamenlijk innoveren. Tegelijkertijd moet de provincie belemmeringen voor innovatie wegnemen.

Campusontwikkeling moet nadrukkelijk worden gekoppeld aan economische toepassing. Innovaties op het gebied van kunstmatige intelligentie, quantumtechnologie, drones, watertechnologie, circulaire economie en energietechnologie moeten sneller hun weg vinden naar ondernemers en maatschappelijke toepassingen. Zuid-Holland telt vijf campussen van nationaal belang. Zij brengen kennis, talent en ondernemerschap samen en zijn van grote betekenis voor ons toekomstige verdienvermogen. Daarom zetten we vol in op versterking van het provinciale campusbeleid. De campussen behouden hun eigen profiel, maar gaan meer samenwerken door kennis te delen, gezamenlijk in te kopen en investeringen en programma's beter op elkaar af te stemmen.

Het CDA kiest daarom voor:

1. sterke samenwerking tussen onderwijs, ondernemers en overheid. We versterken de samenwerking volgens het Triple Helix-model (onderwijs, arbeidsmarkt en ondernemerschap), onder meer via de Economic Board Zuid-Holland;
2. vol inzetten op sterke campussen. We versterken het provinciale campusbeleid voor onze vijf campussen van nationaal belang. Met een gezamenlijke strategie, meer kennisdeling, gezamenlijke aanbestedingen en betere onderlinge verbindingen bouwen we aan één krachtig Zuid-Hollands innovatie-ecosysteem. Zo vinden innovaties sneller hun weg naar bedrijven en de samenleving;
3. de kansen van NADI benutten. Nu het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie er definitief komt, zetten we ons ervoor in dat NADI zich in Zuid-Holland vestigt en nauw samenwerkt met onze campussen, kennisinstellingen en innovatieve bedrijven. Zo geven we baanbrekende innovaties de beste kans om in onze provincie tot ontwikkeling te komen;
4. ruimte voor innovatie. We versnellen (vergunnings)procedures voor duurzame innovatieprojecten en bieden meer ruimte voor fieldlabs en pilots. Daarbij geven we ook bijzondere aandacht aan innovaties die bijdragen aan onze veiligheid en weerbaarheid, zoals maritieme technologie, lucht- en ruimtevaart, quantumtechnologie, drones en cybersecurity;
5. digitale innovatie voor het MKB. We richten een MKB-digitaliseringsfonds in waarmee ondernemers kunnen investeren in digitalisering, robotisering en kunstmatige intelligentie;
6. een gelijk speelveld voor ondernemers. We voorkomen onnodige provinciale regels bovenop nationale en Europese regelgeving en voeren daarvoor een provinciale level playing field-toets in.

4.4. De haven als motor voor economie en energietransitie

De Rotterdamse haven blijft een van de belangrijkste economische pijlers van Nederland en Europa. De haven speelt bovendien een sleutelrol bij de energietransitie, strategische autonomie en de ontwikkeling van nieuwe waardeketens. De unieke combinatie van haven, industrie, kennisinstellingen en innovatieve ondernemers geeft Zuid-Holland een sterke uitgangspositie om nieuwe economische activiteiten aan te trekken en hoogwaardige werkgelegenheid te creëren.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een sterke en toekomstbestendige Rotterdamse haven. We versterken de positie van de haven als internationaal knooppunt voor duurzame industrie, logistiek, waterstof, circulaire economie en innovatieve energieoplossingen;
2. een provinciaal maatschappelijke impacttoets voor grote investeringen. Bij investeringen in de haven wegen we economische effecten, klimaatwinst, innovatiekracht en werkgelegenheid integraal af en bepalen we waar de provincie wel en niet aan kan bijdragen, zodat economische versterking en verduurzaming hand in hand gaan;
3. samenwerking binnen het havencluster. We versterken de samenwerking tussen haven, industrie, kennisinstellingen en innovatieve ondernemers, zodat nieuwe economische activiteiten en hoogwaardige werkgelegenheid zich verder kunnen ontwikkelen.

4.5. Ruimte voor een sterke tuinbouw

De Zuid-Hollandse tuinbouw is na de haven ons grootste economische cluster. Generaties ondernemers, vaak familiebedrijven, hebben een sector opgebouwd die wereldwijd vooroploopt in kennis, vakmanschap en innovatie. De tuinbouw zorgt voor werkgelegenheid, draagt bij aan onze voedselzekerheid en brengt Nederlandse kennis en technologie de wereld over. Het CDA wil behouden wat van waarde is en ondernemers de ruimte geven om te vernieuwen en hun bedrijf door te geven aan een volgende generatie.

Het CDA kiest daarom voor:

1. ruimte voor ondernemerschap. We zorgen voor duidelijk en betrouwbaar beleid en beschermen de ruimte die nodig is voor een toekomstbestendige tuinbouw. Verduurzaming, modernisering en economische ontwikkeling moeten daarbij hand in hand kunnen gaan;
2. sterke en samenwerkende Greenports. We brengen ondernemers, kennisinstellingen, overheden en campussen dicht bij elkaar. Door kennis te delen en gezamenlijk op te trekken, versterken we het hele tuinbouwcluster;
3. goede voorwaarden voor de tuinbouw van morgen. We zetten ons in voor voldoende energie, warmte, water, CO₂-infrastructuur en bereikbaarheid. Innovaties op het gebied van robotisering, veredeling en circulaire teelt helpen ondernemers om concurrerend én verantwoord te blijven produceren.

4.6. Van praten naar doen

De economische kansen voor Zuid-Holland zijn groot, maar worden steeds vaker beperkt door knelpunten die ondernemers direct raken. Netcongestie, schaarse ruimte en lange procedures remmen investeringen en innovatie. Het CDA kiest voor een provincie die niet afwacht, maar samen met ondernemers, gemeenten en andere partners knelpunten wegneemt en uitvoering centraal stelt.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een Zuid-Hollandse aanpak tegen netcongestie. Samen met gemeenten, netbeheerders en het bedrijfsleven werken we aan een integrale aanpak. Daarbij geven we prioriteit aan vitale economische sectoren en stimuleren we energiehubs, bedrijfsbatterijen, microgrids en een betere uitwisseling van gegevens over energiegebruik;
2. ruimte voor de economie van de toekomst. Bij de verdeling van schaarse ruimte kiezen we voor kwaliteit boven kwantiteit. Ruimte blijft in de eerste plaats beschikbaar voor innovatieve maakindustrie, hoogwaardige werkgelegenheid en economische activiteiten die bijdragen aan het verdienvermogen van de toekomst;
3. beter benutten van bestaande bedrijventerreinen. We stimuleren verdichting, functiemenging, innovatie en circulaire ketens, zodat bestaande bedrijventerreinen efficiënter worden gebruikt;
4. terughoudendheid met nieuwe XXL-distributiecentra. Nieuwe XXL-distributiecentra op schaarse locaties mogen niet ten koste gaan van ondernemerschap, leefbaarheid en de vitaliteit van binnensteden.

4.7. Investeren in mensen

Een sterke economie begint bij mensen. Goed onderwijs, vakmanschap en een leven lang ontwikkelen zijn onmisbaar voor een toekomstbestendige arbeidsmarkt. Zonder vakmensen komen woningbouw, energietransitie, havenontwikkeling en economische groei tot stilstand. Daarom wil het CDA investeren in mensen.

Het mbo verdient daarbij een centrale plaats. We ondersteunen een provinciaal stage- en vakmanschapsfonds, stimuleren leerwerkplaatsen en willen dat provinciale aanbestedingen nadrukkelijk bijdragen aan opleiding en ontwikkeling van vakmensen. Ook zetten we in op verdere uitbouw van vakmanschapscampussen en een sterke samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid. De succesvolle Human Capital Agenda vormt hiervoor een belangrijk provinciaal instrument en zetten we met kracht voort.

Daarnaast vraagt de toekomst om hogere arbeidsproductiviteit. Door digitalisering, innovatie en slimmer organiseren kunnen bedrijven meer bereiken met minder mensen. Dit is vooral van belang voor het mkb, dat steeds vaker wordt geconfronteerd met personeelstekorten.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een sterke positie voor het mbo en het vakonderwijs. We investeren in een goede aansluiting tussen opleidingen en de arbeidsmarkt, met extra aandacht voor techniek, de maakindustrie en de energietransitie;
2. de Human Capital Agenda met kracht voortzetten. Via de succesvolle Human Capital Agenda versterken we de samenwerking tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven. Zo sluiten opleidingen beter aan op de regionale arbeidsmarkt, kunnen studenten meer praktijkervaring opdoen en worden werkgevers geholpen bij personeelstekorten en veranderende vaardigheden.
3. een provinciaal stage- en vakmanschapsfonds. We stimuleren daarnaast leerwerkplaatsen, zodat vakmensen aangesloten blijven op de regionale arbeidsmarkt;
4. ruimte voor vakmanschap en ondernemerschap. We waarderen praktisch opgeleide vakmensen en ondersteunen initiatieven die bijdragen aan opleiding, innovatie, productiviteit en economische ontwikkeling.

4.8. Van plannen naar uitvoering

Een sterke economie vraagt niet alleen om goede plannen, maar vooral om uitvoering. Daarom kiest het CDA voor een gebiedsgerichte aanpak met regionale uitvoeringsagenda's en concrete projecten die binnen één bestuursperiode zichtbaar resultaat opleveren. Tegelijkertijd bereiden we de projecten voor de volgende bestuursperiode voor, zodat investeringen en ontwikkeling niet stilvallen.

Het CDA kiest daarom voor:

1. regionale uitvoeringsagenda's met concrete resultaten. We werken met regionale uitvoeringsagenda's die leiden tot zichtbare resultaten binnen één bestuursperiode en zorgen tegelijkertijd voor een goede voorbereiding van projecten voor de volgende periode;
2. snellere uitvoering van projecten. Via versnellingskamers voor vergunningverlening, regionale ontwikkelfondsen, publiek-private samenwerking en gerichte inzet van Europese middelen brengen we kansrijke projecten sneller tot uitvoering. Innovation Quarter en andere regionale partners zoals de Economic Board spelen daarbij een belangrijke rol;
3. ruimte voor start-ups en scale-ups. We geven innovatieve bedrijven meer ruimte om door te groeien en nieuwe economische activiteiten te ontwikkelen.

Hoofdstuk 5

Het landelijk gebied

Het landelijk gebied voorziet in natuur, ruimte, rust en beleving. Tegelijkertijd is er bij gemeenten behoefte aan ruimte voor wonen, voorzieningen en bedrijven. Het CDA vindt dat er een goede balans moet zijn tussen het bewaren van ruimte voor natuur en landbouw en de mogelijkheden van lokale gemeenschappen om te bouwen aan een vitaal platteland.

5.1. Een leefbaar platteland

Gemeenten in het landelijk gebied hebben de provincie meermaals duidelijk gemaakt dat voor een toekomstbestendig platteland meer ruimte nodig is voor ontwikkeling. Het CDA onderschrijft dit. Voor de sociale en economische vitaliteit is het belangrijk dat jonge mensen zich ook in deze gebieden kunnen blijven vestigen.

Met name in kleine kernen zorgt woningbouw ervoor dat scholen, verenigingen en andere voorzieningen behouden kunnen blijven.

Het CDA kiest daarom voor:

1. ontwikkelkansen voor woningbouw in het landelijk gebied. De provincie brengt samen met de gemeenten de landschappelijke waarde van de buitenstedelijke gebieden in kaart en zoekt actief met lokale overheden naar nieuwe ontwikkelkansen voor woningbouw;
2. zorgvuldige omgang met waardevolle landschappen. We zijn terughoudend met het ontwikkelen van projecten op locaties met een hoge landschappelijke waarde;
3. ruimte bieden voor woningbouw waar dat verantwoord kan. Op locaties waarbij voor zowel landbouw als voor natuur de waarde gering is, biedt de provincie meer ruimte voor woningbouwontwikkelingen;
4. extra aandacht voor kleine kernen. We geven woningbouw in kleine kernen ruimte, zodat scholen, verenigingen en andere voorzieningen behouden blijven en dorpen sociaal en economisch vitaal blijven.

5.2. Natuur en landschapsbeheer

De beschikbare groene ruimte in het landelijk gebied wordt grotendeels beheerd door onze boeren. Zij zijn zich bewust dat hun bedrijfsvoering altijd gepaard gaat met de zorg voor de omgeving waarin zij wonen. Ook hun bedrijfsvoering is sterk afhankelijk van de kwaliteit van lucht, bodem en water. In de komende periode blijven er grote uitdagingen om de kwaliteit van lucht, bodem en water te verbeteren.

Agrariërs hebben daarbij een belangrijke sleutel als het gaat om het realiseren van doelen in het landelijk gebied. Zij zijn immers de aangewezen partij voor duurzaam agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Het CDA kiest voor een aanpak waarin boeren worden gezien als partners.

Het CDA kiest daarom voor:

1. langetermijnafspraken over water en klimaat. Samen met gebiedspartners werken we aan langetermijnplannen om de beschikbaarheid van zoetwater te garanderen en de waterkwaliteit te verbeteren;
2. een actieve aanpak van faunaschade. Samen met natuurpartijen en de jagersvereniging maken we goede afspraken over wildbeheer, om schade aan landbouw en natuur te beperken;
3. brede bescherming van weidevogels. Het programma voor de bescherming van weidevogels zetten we breder in, door naast grasland ook akkerbouw en de droge dooradering te betrekken in de subsidie.

5.3. Een vitale agrarische sector

De komende tijd ligt er voor de provincie een opgave om de landelijke kaders rond stikstof te vertalen naar toekomstbestendige maatwerkafspraken per gebied. Met die afspraken moet de vergunningverlening weer op gang komen, ruimte ontstaan voor woningbouw en economische ontwikkelingen, er moet duidelijkheid komen voor de agrarische sector en er moet natuurherstel plaatsvinden.

Voor het CDA betekent dit dat we doorbouwen op bestaande gebiedsprocessen. Samen met de agrarische sector willen we zoeken naar maatregelen die daadwerkelijk bijdragen aan de doelstellingen van natuurherstel en niet alleen worden ingegeven door het rigide sturen op emissiereductie. Door samenwerking, vakmanschap en langjarige afspraken versterken we zowel de kwaliteit van het landelijk gebied als het toekomstperspectief van agrarische ondernemers.

Het CDA ziet een toonaangevende landbouw voor zich die op lange termijn hoogwaardige producten blijft produceren. Een landbouw die geen afbreuk doet aan landschap, water, bodem en biodiversiteit, maar daar juist een

positieve bijdrage aan levert. Om dit mogelijk te maken wil het CDA fors investeren. De kosten gaan immers voor de baat. Zo ondersteunen we onze agrarische ondernemers bij de ontwikkeling van een toekomstbestendige sector.

Het CDA kiest daarom voor:

1. ruimte voor boeren om hun eigen toekomst vorm te geven. Volgens het trappetje van Remkes bieden we ruimte voor innovatie, extensivering, omschakeling, verplaatsing of vrijwillige beëindiging. De keuze die bij het bedrijf en het gebied past, staat centraal.
2. sturen op doelen in plaats van middelen. Boeren krijgen duidelijke doelen en zoveel mogelijk ruimte om zelf te bepalen hoe zij deze op hun bedrijf halen. De provincie zet zich richting het Rijk in voor regelgeving die dit mogelijk maakt.
3. maatwerkafspraken rond kwetsbare natuur. Bij de uitwerking van de landelijke plannen rond stikstof werken we samen met gebiedspartners aan doelgerichte en werkbare maatregelen.
4. perspectief voor PAS-melders en interimers. We zetten ons in voor een spoedige legalisatie. Deze ondernemers verdienen duidelijkheid en een toekomstperspectief;
5. ontwikkelkansen voor jonge boeren. Gronden die beschikbaar komen bij o.a. bedrijfsbeëindiging zetten we in om ontwikkelkansen te bieden voor (jonge) boeren. Met behulp van een regionale boerengrondbank kunnen deze gronden middels kavelruil toebedeeld worden. Een bedrijfsplan voor verduurzaming en groenblauwe diensten, zijn onderdeel van de bedrijfsvoering. Ontwikkelingen en verduurzaming kunnen dan hand in hand gaan. Met een ruilverkavelingsrente als instrument hebben zowel boeren als samenleving een lange termijn perspectief en zekerheid;
6. investeren in innovatie. De provincie investeert in brede innovatienetwerken voor de landbouw. Denk aan proeftuinen waar agrarische ondernemers, onderwijs, overheid en andere maatschappelijke partners nieuwe innovaties in de landbouw ontwikkelen, testen en beschikbaar maken voor de gehele sector;
7. een innovatieve en toekomstbestendige landbouwsector. We zetten in op een landbouwsector die gezond voedsel produceert binnen de grenzen van een duurzaam ecosysteem. Daarbij moet iedere ondernemer een redelijk gezinsinkomen uit zijn of haar bedrijf kunnen verdienen.

Hoofdstuk 6

Energie en klimaat

Een goede energievoorziening is de basis voor ons verdienvermogen, onze weerbaarheid en onze leveringszekerheid. De afgelopen jaren zijn inwoners, ondernemers en overheden in Zuid-Holland geconfronteerd met grote uitdagingen op het gebied van milieu, klimaat en leefomgeving. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds zichtbaarder. Langere periodes van droogte, hevige regenval, druk op de natuur en stijgende energiekosten raken mensen direct in hun dagelijks leven.

Tegelijk staan de inwoners van onze provincie voor de opgave om woningen te verduurzamen, voldoende schone energie op te wekken en de economie toekomstbestendig te maken. Naast de overgang naar een klimaatneutrale samenleving in 2050, is ook de zekerheid van voldoende, schone en betaalbare energie steeds belangrijker geworden. Dat vraagt om duidelijke keuzes, realistische oplossingen en een versnelling van de energietransitie.

Het CDA ondersteunt de klimaatdoelen en kiest voor haalbare en uitvoerbare maatregelen waarbij oog wordt gehouden voor de rol van de samenleving en gemeenschappen. Werken aan een duurzame samenleving slaagt alleen als de provincie dit samen doet met inwoners en bedrijven.

De energietransitie moet betaalbaar en draagbaar blijven voor inwoners en bedrijven terwijl investeren in de toekomst ook simpelweg geld kost. Economische ontwikkeling en duurzaamheid gaan wat het CDA betreft hand in hand. Zuid-Holland heeft een sterke industrie en logistieke sector, die een belangrijke bijdrage levert aan werkgelegenheid. Daarom investeren we in innovatie, circulaire economie en een schone industrie.

De energietransitie kunnen we alleen samen realiseren. De provincie kan deze opgave niet alleen uitvoeren, maar heeft inwoners, gemeenten, waterschappen, bedrijven en kennisinstellingen daarbij hard nodig. Alleen door samen te werken bouwen we aan een duurzaam, weerbaar en economisch sterk Zuid-Holland.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een toekomstbestendige energie- en laadinfrastructuur. We versnellen de aanleg van de energie-infrastructuur en de bouw van energiestations. Samen met netbeheerders en overheden maken we hiervoor regionale routekaarten. Tegelijk zorgen we voor voldoende ruimte voor laadplekken en laadpleinen voor mobiliteit en logistiek, onder meer bij nieuwbouw van woonwijken, bedrijventerreinen en maatschappelijke voorzieningen;

2. samen werken aan een duurzaam Zuid-Holland. De provincie werkt samen met inwoners, gemeenten, waterschappen, bedrijven en kennisinstellingen aan de uitvoering van projecten voor een duurzaam en schoon Zuid-Holland, onder meer via coöperaties. Dit is in lijn met het Klimaatakkoord en de Regionale Energie Strategieën (RES) en Cluster Energie Strategie (CES);
3. een circulaire economie versterken. We investeren in schone technologie en stimuleren de circulaire economie. De provincie geeft in aanbestedingen en het inkoopbeleid meer prioriteit aan circulaire producten. Daarnaast bevorderen we lokaal eigenaarschap van duurzame energieprojecten voor wind en zon, waar dat coöperatief mogelijk is;
4. een gezonde leefomgeving. We zetten in op verbetering van luchtkwaliteit en bescherming tegen geluidsoverlast rondom wegen, spoor en luchthavens, zodat inwoners prettig en gezond kunnen wonen en leven;
5. schonere mobiliteit en een duurzame industrie. We zetten in op schonere mobiliteit, de ombouw en verduurzaming van de havenindustrie en bieden ruimte voor innovatie en transitie binnen vergunningen;
6. meer ruimte voor biodiversiteit en een groene leefomgeving. Langs provinciale wegen leggen we waar mogelijk bijen-, hommels- en vlinderzones aan. Hiervoor wordt een bijenplan met onder meer imkers opgesteld en uitgevoerd. Bij de inrichting van provinciale rotondes kiezen we waar mogelijk voor meer groen of duurzame kunstwerken.

6.1. Een toekomstbestendig energiesysteem voor inwoners en bedrijven

Zuid-Holland heeft vaker grote energietransities doorgemaakt. Van turfwinning in het Groene Hart, tot de overstap naar kolen en later olie en gas rond de haven van Rotterdam. Die geschiedenis laat zien: Zuid-Holland kan door ondernemerschap en innovatie veranderen én vernieuwen.

Als economische motor van Nederland, met sterke sectoren als haven en industrie, logistiek, Greenports, hightech en maakindustrie, heeft Zuid-Holland alles in huis om deze transitie succesvol vorm te geven. Tegelijk maken netcongestie, fossiele afhankelijkheid, ruimtedruk en trage procedures duidelijke keuzes en daadkracht noodzakelijk.

Het CDA wil de komende vier jaar concreet werken aan een toekomstbestendig energiesysteem voor inwoners en bedrijven. Daarbij kiezen we voor een hoopvolle en verantwoordelijke koers: zorgvuldig omgaan met onze aarde en haar leefomgeving, zodat we die goed kunnen doorgeven aan toekomstige generaties. Het CDA kiest voor betrouwbare en uitvoerbare transitiedoelen. Ons

doel is helder: voldoende energie, tegen acceptabele kosten, voor de inwoners en bedrijven. Dit is in het directe belang voor leveringszekerheid en voor een weerbare samenleving in een sterk veranderende wereld.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een gebalanceerde energiemix. We zetten in op een gebalanceerde energiemix van meerdere bronnen: groene stroom opgewekt uit wind op zee, warmtenetten, biovergisting, mestvergisting, en duurzame biobrandstoffen. Daarnaast zien we kansen om meer gebruik te maken van schone waterstof (CO₂ vrij) in onze energieclusters;
2. zorgvuldige keuzes voor windenergie. Windenergie krijgt alleen ruimte op zorgvuldig geselecteerde locaties, zoals op de Noordzee of op bedrijventerreinen indien deze daar geschikt voor zijn en het opwekken van windenergie ruimtelijk inpasbaar is in de omgeving. Daarbij hanteren we het Goereese model, waarbij inwoners en ondernemers vanaf het begin worden betrokken bij het opstellen van duidelijke voorwaarden, zoals strikte geluids- en afstandsnormen tot woningen, 50% lokaal eigenaarschap en het instellen van een omgevingsfonds;
3. kernenergie als onderdeel van de toekomstige energiemix. Kernenergie kan bijdragen aan leveringszekerheid, minder CO₂-uitstoot en een stabiel elektriciteitsnet. Daarom zetten we in op de ontwikkeling van kleine modulaire kernreactoren (SMR's), bij voorkeur bij de industrie. Zodra de wetgeving dit mogelijk maakt, zorgen we voor een goede ruimtelijke inpassing, bij voorkeur nabij bestaande warmtenetten, zodat restwarmte zoveel mogelijk kan worden benut;
4. maatwerk per regio en economisch cluster. We kiezen voor een energie- en grondstoffentransitie die aansluit bij de kracht van regio's, bedrijventerreinen en economische clusters. Zo ondersteunen we oplossingen die passen bij de opgaven en kansen van ieder gebied;
5. innovatie versnellen. Waar nodig zet de provincie financiële instrumenten in, zoals cofinanciering en fondsen, om projecten van de grond te krijgen en op te schalen. We bieden bedrijven en kennisinstellingen de ruimte voor pilots en stimuleren de circulaire economie. Succesvolle initiatieven krijgen daarmee de ruimte om door te groeien;
6. verduurzaming van de glastuinbouw. We zetten in op het financieel mogelijk maken van innovaties die bijdragen aan de transitie naar schone energie in de glastuinbouw. Ook grootschalige benutting van aardwarmte en restwarmte verdienen actieve ondersteuning door de provincie;
7. slimmer omgaan met energie. We stimuleren energiegemeenschappen en andere initiatieven waarbij slim wordt omgegaan met energieverbruik. Met provinciale inzet willen we zoveel mogelijk decentraal organiseren, om het stroomnet te ontlasten. Zo zorgen we

dat er ruimte op het net blijft voor woningbouw, maatschappelijke voorzieningen en bedrijven.

6.2. Netcongestie aanpakken

Netcongestie vormt één van de grootste belemmeringen voor woningbouw, bedrijvigheid en verduurzaming. De vraag naar elektriciteit is hoog in Zuid-Holland, mede door de gewenste elektrificatie in het Rotterdamse havengebied, wat een enorme druk oplevert op ons elektriciteitsnet om dit te realiseren. De verwachting is dat deze stijging nog verder door zal gaan. Om deze druk op te vangen moet het elektriciteitsnet worden verzwakt op punten waar dat nodig is. Goede en tijdige samenwerking met de netbeheerders, overheden, bedrijven en energieproducenten is daarbij van groot belang. Voor bedrijven die een nieuwe of zwaardere aansluiting op het stroomnet willen is er geen plek. Zij komen op een wachtlijst, waardoor bedrijven niet kunnen verduurzamen en minder kunnen produceren.

6.3. Sneller bouwen van energie-infrastructuur

We kiezen voor een tweeledige aanpak: enerzijds ligt de focus op het sneller bouwen van energie-infrastructuur en versnelde procedures. Anderzijds kiezen we voor het beter benutten van het bestaande net, aangezien netverzwaring- en uitbreiding tijd kost. Het beter inzetten van het bestaande elektriciteitsnet is daarom net zo belangrijk.

Het CDA kiest daarom voor:

1. versnelling van de uitbreiding van het elektriciteitsnet. Samen met netbeheerders investeren we versneld in uitbreiding van het elektriciteitsnet, waarbij ook wordt ingezet op Smart Grid-oplossingen;
2. ruimte voor energie-infrastructuur. Samen met het Rijk en gemeenten reserveren we voldoende ruimte voor energie-infrastructuur, onder meer via het Programma Energie Hoofdstructuur;
3. regie bij provincie-overstijgende projecten. Bij steeds meer projecten wordt de provincie het bevoegd gezag, met name bij projecten die gemeente overstijgend zijn. Hiervoor is het essentieel dat de provincie tijdig de regie neemt en vanaf het begin overleg organiseert tussen verschillende actoren;
4. ruimte voor energiehubs. We stimuleren energiehubs in woonwijken en bedrijventerreinen, samen met bedrijfsleven, woningcorporaties en gemeenten;
5. zorgvuldige ruimtelijke inpassing. Nieuwe energie-infrastructuur leggen we waar mogelijk ondergronds aan. Hoe dan ook dient inpassing zo min mogelijk afbreuk te doen aan landschappelijke kwaliteiten;

6. snellere vergunningverlening. Vergunningverlening moet bijdragen aan versnelling. Daarom bieden we maximale ruimte voor experimenten, snelle procedures voor pilotprojecten en één duidelijk aanspreekpunt voor initiatiefnemers via een vergunningenloket en werken we met versnellingstafels;
7. voldoende uitvoeringskracht en participatie. We investeren in voldoende capaciteit en expertise bij onder meer omgevingsdiensten en betrekken inwoners en andere belanghebbenden vanaf het begin bij projecten. Zo voorkomen we onnodige vertraging door langdurige procedures.

6.4. Beter benutten van het net

Het CDA kiest daarom voor:

1. energiebesparing en energieopslag. We stimuleren energiebesparing en verschillende vormen van energieopslag, zoals batterijen, warmteopslag, buurtbatterijen en de omzetting van elektronen naar moleculen. Zo verminderen we piekbelasting op het net en de afhankelijkheid van buitenlands gas;
2. slimme openbare verlichting. We zetten in op slimme lantaarnpalen die door energiezuinige verlichting fors kunnen besparen op energie;
3. spreiding van energiegebruik. Om het energiegebruik in de piekuren te ontmoedigen, neemt de provincie een regierol om inwoners en bedrijven middels campagnes en andere prikkels te stimuleren om hun energiegebruik over de dag te spreiden;
4. lokale energie-initiatieven. We stimuleren initiatieven op het gebied van duurzame mobiliteit, lokale opwekking en gebruik en opslag van energie in samenwerking met coöperaties en gemeenten;
5. flexibel vermogen bij bedrijven. Samen met bedrijven en netbeheerders zetten we in op flexibel energiegebruik om het elektriciteitsnet beter te benutten.

6.5. Milieukwaliteit, water en bodem

Een gezonde leefomgeving begint bij schone lucht, schoon water en een veilige bodem. Het CDA wil vervuiling daadkrachtig aanpakken en de gezondheid van inwoners altijd vooropstellen. Ook willen we de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater verbeteren, zodat natuur, landbouw en drinkwatervoorziening beschermd blijven.

Klimaatadaptatie en klimaatinnovatie zijn onmisbaar voor een toekomstbestendig Zuid-Holland. Door slimmer om te gaan met water, ruimte en bodem kunnen we beter inspelen op droogte, wateroverlast en extreme weersomstandigheden. Innovatieve oplossingen en samenwerking met

kennisinstellingen, ondernemers en overheden helpen om onze leefomgeving schoon, veilig en veerkrachtig te houden.

Het CDA wil de samenwerking tussen waterschappen en provincies versterken. Bij de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water (KRW) staan waterschappen voor grote uitdagingen. Doelen moeten haalbaar blijven voor inwoners, ondernemers en agrariërs, met oog voor praktische oplossingen en voldoende ondersteuning. Alleen door samen te werken aan een gezonde en klimaatbestendige provincie kunnen we Zuid-Holland leefbaar houden voor huidige en toekomstige generaties.

Het CDA kiest daarom voor:

1. **schoner oppervlaktewater.** We dringen normoverschrijdingen van gewasbescherming in het oppervlaktewater terug door regionale samenwerking tussen boeren, waterschappen, provincie en adviseurs. Daarbij besteden we ook aandacht aan het terugdringen van riooloverstort, medicijnresten en zeer zorgwekkende stoffen in het oppervlaktewater;
2. **een klimaatbestendig watersysteem.** Waterweerbaarheid van onze infrastructuur en leefomgeving is essentieel. We bereiden Zuid-Holland beter voor op droogte, piekbuien en extreme weersomstandigheden, onder andere door ruimte voor water, slimme inrichting van het landschap en het versterken van dijken, watergangen en stedelijke waterstructuren. We stimuleren drinkwaterbesparing bij huishoudens en bedrijven. Samen met drinkwaterbedrijven en andere betrokken partijen zoeken we naar nieuwe grondwatervoorraden en andere mogelijkheden om de leveringszekerheid van drinkwater te waarborgen;
3. **bewust omgaan met water.** De provincie blijft, samen met de waterschappen, werken aan waterbewustzijn. De provincie heeft hierin een verbindende rol. Zeker in relatie tot de andere urgente opgaven als de woningbouwopgave en energietransitie mag waterbewustzijn en watertransitie niet (ongemerkt en ongewild) naar de achtergrond verdwijnen. We stimuleren inwoners daarnaast om te kiezen voor groene tuinen in plaats van verharding en moedigen het gebruik van regentonnen aan, zodat minder drinkwater nodig is voor het besproeien van planten en bomen.
4. **klimaatadaptatie samen versterken.** De provincie ondersteunt gemeenten bij het versterken van hun klimaatadaptieplannen en werkt hierbij samen met kennisinstellingen voor het maken van een aanpak;
5. **water en ruimtelijke inrichting in samenhang.** We betrekken de waterschappen blijvend en vroegtijdig bij ruimtelijke (her)inrichting. De provincie speelt waar mogelijk en nodig een verbindende rol;

6. klimaatbestendig bouwen. In bouwplannen waarborgen we voldoende ruimte voor waterberging en infiltratie in de bodem. Dat kan onder andere door meer ruimte vrij te maken voor water en groen;
7. aanpak van invasieve exoten. De Amerikaanse rivierkreeft is een invasieve exoot die in Zuid-Holland op grote schaal voorkomt. We ondersteunen pilots om de rivierkreeft te bestrijden.

6.6. Vervuiling aanpakken

PFAS is een verzamelnaam voor meer dan 10.000 stoffen. Deze stoffen zijn moeilijk afbreekbaar en kunnen schadelijk zijn voor mens en milieu.

De afgelopen jaren heeft de provincie, mede door de inzet van het CDA, de regels omtrent productie en uitstoot van PFAS aanzienlijk aangescherpt. Zo vallen PFAS nu in de categorie zorgwekkende stoffen. Hierdoor kan de provincie ook PFAS-stoffen verbieden, waarvan nog niet bekend is hoe schadelijk deze zijn voor mens en milieu. Ook voert de provincie regelmatig controles uit bij bedrijven die werken met PFAS. Hierdoor worden overtredingen sneller gesignaleerd en aangepakt. We zetten daarmee in op een gezonde en veilige leefomgeving voor inwoners.

Wat het CDA betreft moet de uitstoot van PFAS naar nul. Tegelijkertijd wordt PFAS ook gebruikt in producten zoals in pacemakers, blusschuim en chips. Daarom zetten we in op vervanging van PFAS-stoffen in stoffen die niet schadelijk zijn voor mens en milieu, zodat we cruciale producten zoals pacemakers en chips op een verantwoorde wijze in Europa kunnen produceren en gebruiken.

Het CDA kiest daarom voor:

1. historische PFAS-vervuiling aanpakken. We stimuleren saneringsplannen en geven prioriteit aan gebieden waar de historische vervuiling het grootst is en sanering de meeste gezondheidswinst oplevert. Niet elk gebied heeft daarom dezelfde aanpak nodig;
2. innovatie stimuleren. We ondersteunen initiatieven die PFAS afbreken, zoals het initiatief dat PFAS afbreekt en omvormt tot bakstenen;
3. Europese regelgeving versterken. We zetten ons richting de Europese Unie in voor een verbod op PFAS-stoffen waarvoor veilige alternatieven beschikbaar zijn;
4. samenwerking bij de aanpak van PFAS. We werken nauw samen met gemeenten, waterschappen, het RIVM, de GGD en het Rijk om historische PFAS-vervuiling terug te dringen en nieuwe vervuiling te voorkomen.

Hoofdstuk 7 Digitalisering: mensgericht, veilig en dienstbaar

Digitalisering is niet alleen een technisch, maar ook een politiek vraagstuk. Nieuwe technologieën bieden grote kansen voor onze economie, leefomgeving en publieke dienstverlening, maar vragen ook om keuzes over privacy, veiligheid, zeggenschap en menselijke waardigheid. Het CDA wil dat technologie de mens dient, niet andersom.

We kiezen voor een digitale samenleving waarin inwoners en bedrijven profiteren van betere dienstverlening, minder regeldruk, innovatieve economische kansen en een veilige digitale omgeving. De provincie heeft daarbij twee duidelijke rollen. Zelf het goede voorbeeld geven door de eigen zaken goed op orde te hebben en de rol van de aanjager: door te verbinden en te stimuleren en faciliteren dat gemeenten, kennisinstellingen en bedrijven samen optrekken.

Zuid-Holland heeft alles in huis om de leidende digitale provincie van Nederland te worden. Met onze sterke kennisinstellingen, haven, cybersecuritysector, AI-ecosysteem en innovatieve bedrijven kunnen we vooroplopen in de uitvoering van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. De provincie neemt daarbij een actieve regierol en brengt gemeenten, onderwijsinstellingen en bedrijven samen om maatschappelijke opgaven slimmer aan te pakken.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een provincie die digitale innovatie aanjaagt. We brengen gemeenten, onderwijsinstellingen, kennisinstellingen en bedrijven samen om digitale innovatie te stimuleren. Daarbij sluiten we aan bij landelijke en interprovinciale initiatieven, zodat kennis, voorzieningen en investeringen beter worden gedeeld;
2. kunstmatige intelligentie in dienst van mens en maatschappij. We benutten de kansen van kunstmatige intelligentie voor onder meer betere verkeersdoorstroming, voorspellend onderhoud aan infrastructuur, efficiënter energiegebruik en een betere dienstverlening aan inwoners en ondernemers. Daarbij blijft de menselijke maat altijd leidend: ingrijpende besluiten worden nooit uitsluitend door algoritmen genomen en transparantie, toezicht en menselijke beoordeling blijven uitgangspunt;
3. een veilige digitale provincie. We versterken de digitale weerbaarheid van de provincie en haar partners, beschermen vitale infrastructuur, voldoen aantoonbaar aan de eisen van de Cyberveiligheidswet (NIS2) en

organiseren jaarlijks een grote cyberoefening met gemeenten, bedrijven en maatschappelijke organisaties;

4. Europese digitale autonomie. Bij aanbestedingen wegen privacy, veiligheid en publieke controle zwaar mee. Waar mogelijk kiezen we voor Europese open standaarden en digitale oplossingen, zodat we minder afhankelijk worden van buitenlandse technologiebedrijven;
5. digitalisering die werkt voor inwoners en bedrijven. We zetten digitalisering in voor betere en toegankelijke dienstverlening, minder administratieve lasten, betere bereikbaarheid en slimmer verkeersmanagement, meer ruimte voor innovatie en ondernemerschap, sterkere samenwerking tussen overheden, meer inzicht in ruimtelijke ontwikkelingen en de gevolgen van keuzes rond woningbouw, mobiliteit, water en energie via digital twins en een veilige digitale omgeving waarin persoonsgegevens zorgvuldig worden beschermd. We verzamelen alleen gegevens die daadwerkelijk nodig zijn en zijn transparant over hoe deze worden gebruikt.

Hoofdstuk 8

Cultuur en erfgoed

Cultuur en erfgoed maken Zuid-Holland herkenbaar, leefbaar en verbonden. Ze geven identiteit aan stad en dorp, versterken gemeenschappen en zorgen dat iedereen kan meedoen. Van het Bloemencorso Bollenstreek in Noordwijk, de Wereldhavendagen in Rotterdam en Leidens Ontzet tot De Parade in Den Haag, Dordt in Stoom, het Varend Corso Westland, Lichtjesavond Delft, Gouda bij Kaarslicht, de Vestingdagen Hellevoetsluis en Vlaggetjesdag in Scheveningen: overal in onze provincie brengen culturele evenementen mensen samen en vertellen zij het verhaal van hun omgeving.

Het CDA wil deze kracht beter benutten door cultuur en erfgoed te verbinden met sterke regio programma's, waarin gemeenten, cultuurregio's, bibliotheken, erfgoedpartners, onderwijs, ondernemers, vrijwilligersorganisaties en – waar het raakt aan ruimte, water en veiligheid – ook waterschappen en Rijkspartijen samenwerken. De provincie ondersteunt vooral organisaties die culturele instellingen, makers en amateurs helpen met kennis, advies, samenwerking en het vinden van financiering. Alleen als er een duidelijke provinciale verantwoordelijkheid of een provinciaal belang is, ondersteunt de provincie organisaties of projecten rechtstreeks. Dat geldt bijvoorbeeld voor monumentenzorg, erfgoedlijnen en instellingen die in heel Zuid-Holland actief zijn.

Met heldere afspraken over rollen en verantwoordelijkheden, meer cofinanciering en minder versnippering helpen we initiatiefnemers om plannen van idee tot uitvoering te brengen. Zo zorgen we ervoor dat cultuur en erfgoed niet alleen bewaard blijven, maar ook worden beleefd, gedeeld en doorgegeven aan volgende generaties.

8.1. Erfgoed beschermen en toekomstbestendig maken

Zuid-Holland heeft een rijk en veelzijdig erfgoed: van molens, monumenten en historische landschappen tot archeologische vondsten, religieus en industrieel erfgoed en verhalen die van generatie op generatie worden doorgegeven. Het CDA wil dit erfgoed beschermen én benutten als bron van identiteit, ontmoeting en ontwikkeling. Dat vraagt om zorgvuldig beheer, voldoende middelen, slimme verduurzaming en een duidelijke plek voor erfgoed in ruimtelijke keuzes.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een stevige positie voor cultuur en erfgoed. We indexeren cultuur- en erfgoedbudgetten, zodat stijgende kosten niet leiden tot verkapte bezuinigingen en makers, beheerders en organisatoren meer zekerheid

krijgen. Waardevolle cultuurlandschappen, monumenten, molens, archeologie en Werelderfgoed worden steviger verankerd in het provinciale Omgevingsbeleid. Bij nieuwe ruimtelijke plannen worden deze waarden vanaf het begin meegewogen en staat behoud voorop. Aantasting is alleen mogelijk bij een zwaarwegend publiek belang en als de gevolgen zoveel mogelijk worden beperkt of gecompenseerd;

2. erfgoed toekomstbestendig maken. We versnellen de verduurzaming van monumenten en ondersteunen beheerders van religieus, industrieel en agrarisch erfgoed bij herbestemming, zodat gebouwen én hun verhalen behouden blijven;
3. vakmanschap behouden. We investeren in leerprojecten voor restauratie en onderhoud, zodat vakmanschap behouden blijft en nieuwe generaties worden opgeleid. Bij grote restauratiesubsidies blijven we dit als voorwaarde stellen;
4. erfgoed zichtbaar en beleefbaar maken. We stimuleren de digitalisering van collecties, archieven en verhalen en zetten het programma Erfgoedlijnen voort als motor achter erfgoedtafels, maatregelenpakketten en subsidies die bijdragen aan een beleefbaar erfgoed in alle regio's;
5. ruimte voor Zuid-Hollandse popcultuur. We ontwikkelen een nieuwe erfgoedlijn voor Zuid-Hollandse popcultuur, waarin podia, makers, festivals, oefenruimtes, archieven en verhalen uit de popgeschiedenis worden verbonden en doorgegeven aan nieuwe generaties;
6. archeologie en musea versterken. We beschermen het bodemarchief, beheren archeologische vondsten zorgvuldig en betrekken inwoners actief bij de geschiedenis van hun eigen omgeving. Daarnaast versterken we via tweedelijsorganisaties de ondersteuning van cultuur- en erfgoedstichtingen. Zij bieden praktische hulp bij samenwerking, procedures en het vinden van passende financiering;
7. samenwerking tussen musea van regionaal belang. Regiomusea en middelgrote musea met een belangrijke regionale functie ondersteunen we via een tweedelijsorganisatie, zodat hun collecties, publieksprogramma's en educatieve activiteiten behouden en toegankelijk blijven. Het initiatief van de musea in Dordrecht, Leiden en Delft dient daarbij als inspirerend voorbeeld en vertrekpunt.

8.2. Molens als levend erfgoed van Zuid-Holland

Molens horen bij het gezicht en de historie van Zuid-Holland. Ze vertellen het verhaal van waterbeheer, polders, ambacht, voedselproductie en gemeenschapszin. Van de molens van Kinderdijk tot de vele polder-, koren- en zaagmolens in dorpen en landschappen: zij maken zichtbaar hoe onze provincie

is gevormd door samenwerking tussen inwoners, waterschappen, boeren, ondernemers en bestuurders. Daarom verdienen molens niet alleen bescherming als monument, maar ook een actieve toekomst als werkend erfgoed, leerplek, toeristische trekpleister en herkenningspunt in het landschap.

Het CDA kiest daarom voor:

1. molens als levend erfgoed. We zorgen ervoor dat molens een herkenbaar en levend onderdeel blijven van het Zuid-Hollandse landschap, met blijvende bescherming als monument, cultuurhistorisch object en drager van regionale identiteit;
2. behoud van molenbiotopen. We beschermen molenbiotopen, zodat molens voldoende windvang, zichtbaarheid en landschappelijke ruimte houden en niet langzaam worden verdrongen door bebouwing of beplanting;
3. onderhoud en verduurzaming. We ondersteunen restauratie, groot onderhoud en verduurzaming van molens, zodat eigenaren, stichtingen en vrijwillige molenaars dit erfgoed veilig en verantwoord kunnen blijven beheren;
4. molens als plek voor educatie en ontmoeting. We geven werkende molens ruimte als plek voor educatie, ambacht en ontmoeting, zodat kinderen, inwoners en bezoekers kunnen ervaren hoe onder andere waterbeheer, vakmanschap, techniek en geschiedenis met elkaar verbonden zijn;
5. waardering voor vrijwilligers en molenaars. We ondersteunen vrijwilligers, molenaars en lokale molenorganisaties, omdat hun inzet onmisbaar is om molens draaiend, toegankelijk en betekenisvol te houden.

8.3. Cultuurparticipatie, educatie en lokale initiatieven

Cultuur begint dichtbij: in de klas, op het dorpsplein, in de wijk, bij de vereniging en op het lokale podium. We willen dat iedere inwoner van Zuid-Holland de kans krijgt om cultuur te beleven, te maken en door te geven. Zeker buiten de grote steden van onze provincie is dat niet vanzelfsprekend. Daarom investeren we in cultuurparticipatie, cultuureducatie en lokale initiatieven die mensen samenbrengen, talent ontwikkelen en gemeenschappen sterker maken.

Het CDA kiest daarom voor:

1. cultuur voor iedereen. We zorgen ervoor dat cultuur bereikbaar voor iedereen, ook voor inwoners met een kleine beurs, jongeren, ouderen en mensen die minder vanzelfsprekend met cultuur in aanraking komen;

2. cultuureducatie en muziekonderwijs versterken. We versterken cultuureducatie op scholen, zodat ieder kind kan kennismaken met theater, erfgoed, beeldende kunst, literatuur en de verhalen van de eigen omgeving. Daarnaast zetten we in op structureel muziekonderwijs met een doorlopende leerlijn, in samenwerking met scholen, muziekscholen, verenigingen en cultuurstellingen. Zo maken kinderen niet eenmalig, maar gedurende hun schooltijd kennis met muziek. Ons doel is dat ieder kind tijdens de schooltijd ten minste één keer een concert van een symfonieorkest bezoekt;
3. investeren in talentontwikkeling. Via provinciale ondersteuningsorganisaties en bovenlokale voorzieningen, zoals het Jeugdtheaterhuis, Popunie, Museum RockArt en het cultuurmenu van Kunstgebouw, versterken we de talentontwikkeling. Via deze organisaties krijgen ook jonge makers ruimte om hun talent te ontwikkelen, zodat Zuid-Holland een provincie blijft waar creativiteit kan groeien;
4. lokale cultuur initiatieven ondersteunen. We versterken de organisaties die lokale initiatieven, verenigingen, podia en makers helpen met kennis, contacten en het vinden van geld. Zo krijgen goede ideeën uit dorpen, wijken en steden meer kans. Gemeenten blijven verantwoordelijk voor de rechtstreekse ondersteuning van lokale initiatieven;
5. samenwerking in de regio. We stimuleren samenwerking tussen scholen, bibliotheken, culturele instellingen, amateurkunstverenigingen, welzijnsorganisaties en gemeenten, zodat cultuur beter aansluit bij inwoners en lokale behoeften;
6. ruimte voor amateurkunst en volkscultuur. Amateurkunst, volkscultuur en koren krijgen een stevige plek in het provinciale cultuurbeleid, omdat zij een groot bereik hebben van jong tot oud en mensen in dorpen, wijken en steden verbinden;
7. toegankelijke subsidieregelingen. We zorgen dat tweedelijnsorganisaties kleinere cultuurorganisaties, vrijwilligersinitiatieven en nieuwe makers goed kunnen ondersteunen bij samenwerking, professionalisering en het vinden van passende financiering.

8.4. Bibliotheken als hart van de gemeenschap

Bibliotheken zijn onmisbare plekken in onze dorpen, wijken en steden. Ze zijn meer dan een plek om boeken te lenen: bibliotheken helpen mensen lezen, leren, digitaal meedoen, elkaar ontmoeten en hun talenten ontwikkelen. Vanuit die filosofie zijn bibliotheken ook plekken van ontmoeting en gemeenschapsvorming, waar inwoners laagdrempelig terecht kunnen. Daarom willen we bibliotheken versterken als basisvoorziening voor iedereen, met

bijzondere aandacht voor leesbevordering, basisvaardigheden, digitale inclusie en persoonlijke ontwikkeling.

Het CDA kiest daarom voor:

1. toekomstbestendige bibliotheken. We zorgen ervoor dat Zuid-Holland tijdig klaar is voor de nieuwe bibliotheekwet. We vertrouwen op gemeenten, maar houden scherp toezicht wanneer bibliotheekvoorzieningen onder druk komen te staan;
2. een bereikbare bibliotheek voor iedereen. Iedere inwoner krijgt toegang tot een bereikbare en volwaardige bibliotheekvoorziening, ook in kleinere gemeenten, dorpen en wijken. Daarnaast blijven we investeren in de provinciale ondersteuning via ProBiblio, met nadruk op lezen, basisvaardigheden, digitale geletterdheid en participatie;
3. bibliotheken als ontmoetingsplek. We versterken bibliotheken als laagdrempelige ontmoetingsplek waar inwoners terecht kunnen voor taal, informatie, hulp bij digitale overheid, cultuur, debat en persoonlijke ontwikkeling. Ook stimuleren we meer zelfservice bibliotheken (zelf-biebs) die buiten reguliere openingstijden als leer- en leesplek toegankelijk zijn;
4. sterke lokale samenwerking. We stimuleren samenwerking tussen bibliotheken, scholen, gemeenten, welzijnsorganisaties en cultuurinstellingen, zodat bibliotheken beter aansluiten bij lokale behoeften;
5. leesbevordering en basisvaardigheden. We geven prioriteit aan leesbevordering en de aanpak van laaggeletterdheid, zodat kinderen, jongeren en volwassenen beter kunnen meedoen in onderwijs, werk en samenleving;
6. digitale inclusie. We ondersteunen bibliotheken in hun rol bij digitale inclusie, zodat inwoners hulp krijgen bij digitale vaardigheden en toegang tot publieke dienstverlening.

8.5. Vrijheid, ontmoeting en immaterieel erfgoed

Vrijheid, ontmoeting en immaterieel erfgoed geven betekenis aan wie we zijn en waar we vandaan komen. In Zuid-Holland brengen tradities, herdenkingen, festivals, koren, verenigingen, corso's en lokale vieringen mensen samen rond gedeelde verhalen en waarden. Het CDA wil deze initiatieven versterken, zodat vrijheid wordt doorgegeven aan nieuwe generaties, vrijwilligers de steun krijgen die zij verdienen en lokale tradities kunnen blijven bestaan zonder te worden verstikt door onnodige regels.

Het CDA kiest daarom voor:

1. immaterieel erfgoed versterken. We ondersteunen immaterieel erfgoed in de volle breedte, van Zuid-Hollandse popcultuur en amateurkoren tot lokale tradities, herdenkingen, streektafen, vieringen en evenementen;
2. ruimte voor organisatoren en vrijwilligers. We richten een immaterieel erfgoedfonds in om organisatoren van evenementen en tradities te ondersteunen bij stijgende kosten, bijvoorbeeld door hogere vergunningseisen. Daarnaast waarderen en ondersteunen we vrijwilligers met kennis, netwerken en passende middelen;
3. vrijheid doorgeven aan nieuwe generaties. We versterken de bevrijdingsfestivals in Rotterdam en Den Haag als momenten waarop vrijheid, democratie en verantwoordelijkheid worden gevierd, beleefd en doorgegeven aan jongeren en nieuwe generaties. Daarbij verbinden we deze festivals aan educatie, ontmoeting, lokale verhalen en veteranen- en herdenkingsinitiatieven;
4. eenvoudige en begrijpelijke regels. We zorgen voor duidelijke en begrijpelijke regels voor evenementen, beperken waar mogelijk provinciale eisen en bieden organisatoren praktische ondersteuning bij vergunningen, fondsen en ondersteuning.

Hoofdstuk 9

Sport en recreatie

Nederland als sportiefste land van de wereld in 2032. Met deze ambitie probeert NOC-NSF het belang van voldoende beweging nog maar eens te benadrukken.

Het CDA onderschrijft die ambitie van harte. Daar waar eenzaamheid en polarisatie toeneemt, brengt sport mensen bij elkaar en werkt het verbindend. In een samenleving waar mensen steeds vaker een zittend beroep hebben en kinderen minder actief zijn dan vroeger, is het belang van goede sport- en beweegmogelijkheden dichtbij huis belangrijker dan ooit.

Zuid-Holland heeft momenteel al een veelzijdig aanbod aan sport- en beweegmogelijkheden. De provincie heeft in absolute aantallen het grootste aantal sportverenigingen en het afwisselende landschap biedt veel mogelijkheden voor recreatieve en sportieve activiteiten op het water, in de natuur of midden in de stad.

Tegelijkertijd zien we dat de beschikbare ruimte voor sport en recreatie ook onder druk staat. Met de toenemende ruimtevraag naar woningen, blijft er soms te weinig ruimte over voor nieuwe sportaccommodaties. Daardoor zien bestaande verenigingen, met name in stedelijke gebieden, zich steeds vaker genoodzaakt een ledenstop in te voeren.

Het CDA kiest daarom voor:

1. voldoende ruimte voor sport en recreatie. We beschermen bestaande ruimte voor sport en recreatie via de Omgevingsvisie. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen toetsen we of voldoende ruimte beschikbaar blijft voor sportaccommodaties en openbare beweegvoorzieningen;
2. een regionaal dekkend sportaanbod. We zorgen dat er in de verschillende regio's voldoende zwemwater is, zodat ieder kind kan leren zwemmen. Daarnaast willen we inzetten op duurzame ondersteuning van gemeenten om lokale sport- en beweeginfrastructuur toekomstbestendig te maken;
3. een divers sport- en beweegaanbod. We stimuleren regionale samenwerking op het gebied van clubondersteuning, een veilig en toegankelijk sportklimaat en het versterken van de organisatiekracht van sportverenigingen;
4. meer ruimte om te spelen en bewegen. Vanuit preventie en gezond opgroeien stimuleren we uitdagende speel- en beweegvoorzieningen, waarbij we extra aandacht geven aan wijken waar kinderen onvoldoende bewegen;

5. meer ruimte voor wandelen en fietsen. We pakken knelpunten in wandel- en fietsroutes aan en verbeteren de verbindingen tussen recreatiegebieden en tussen stad en platteland;
6. veilige schoolfietsroutes. We stimuleren dat kinderen zoveel mogelijk lopend of met de fiets naar school gaan door te investeren in veilige en aantrekkelijke schoolfietsroutes.

9.1. Recreatie dichtbij huis

Met de bouw van nieuwe woningen moet ook de ruimte voor groen en recreatie meegroeien. Vooral in en rond stedelijke gebieden zijn bereikbare groengebieden onmisbaar om te wandelen, fietsen, spelen, sporten en tot rust te komen. Daarom beschermen we bestaande recreatiegebieden en investeren we in nieuwe groene verbindingen tussen stad en land.

Het CDA kiest daarom voor:

1. groen en recreatie laten meegroeien met woningbouw. Bij grote woningbouwontwikkelingen maken provincie en gemeenten vooraf afspraken over voldoende recreatief groen. Dit groen wordt tegelijk met de woningen aangelegd en is vanuit woonwijken veilig te voet en per fiets bereikbaar;
2. groene gebieden rond steden beschermen en uitbreiden. We beschermen bestaande recreatiegebieden tegen verstedelijking en vergroenen gebieden waar de recreatiedruk hoog is. Daarbij zorgen we voor meer bomen, schaduw, biodiversiteit en ruimte voor water;
3. één samenhangend recreatief netwerk. We verbinden wandel-, fiets- en vaarroutes met natuurgebieden, recreatieplassen, erfgoed en het landelijk gebied. Ontbrekende schakels en barrières in deze routes worden aangepakt;
4. aantrekkelijke en toegankelijke recreatiegebieden. We investeren samen met gemeenten en terreinbeheerders in goed onderhoud, duidelijke bewegwijzering en basisvoorzieningen zoals rustpunten, watertappunten en toegankelijke toiletten;
5. recreatiedruk beter spreiden. We maken ook minder bekende recreatiegebieden aantrekkelijk en bereikbaar, zodat drukke natuur- en recreatiegebieden worden ontlast.

9.2. Iedereen doet mee

Iedereen moet kunnen sporten en bewegen. Voor sommige mensen in onze samenleving zijn er grote obstakels om mee te kunnen doen aan sport- en beweegactiviteiten. Dit geldt voor ouderen, mensen met een beperking en gezinnen die in armoede leven. Het CDA wil deze drempels wegnemen, onder meer door aanpassingen in de openbare ruimte en bij sportclubs, zodat sport en beweging voor iedereen toegankelijk zijn.

Het CDA kiest daarom voor:

1. aangepast sporten beter bereikbaar maken. We vergroten de bekendheid van aanbieders van aangepast sporten en brengen aanbieders en deelnemers actief met elkaar in contact;
2. samen met de gemeenten en andere partners stimuleren we met gerichte maatregelen sportaanbieders om aanbod te creëren voor mensen met een beperking;
3. een provinciaal sportfonds. We richten een provinciaal sportfonds op dat initiatieven ondersteunt die sport en bewegen beter bereikbaar maken voor kwetsbare doelgroepen;
4. toegankelijke sport- en beweegvoorzieningen. We zorgen ervoor dat openbare sport- en beweegplekken beter toegankelijk worden voor mensen met een beperking.

9.3. Sportevenementen

Jaarlijks vinden er kleinere en grotere evenementen plaats in de provincie waarbij jong en oud in beweging wordt gebracht, of waar mensen kunnen genieten van nationale en internationale topsportevenementen.

Sportevenementen brengen inwoners in beweging, versterken de sociale samenhang en dragen bij aan een aantrekkelijk en vitaal Zuid-Holland. Van lokale evenementen tot internationale topsport: ze inspireren mensen om zelf ook in beweging te komen.

Het CDA kiest daarom voor:

1. ruimte voor sportevenementen. We ondersteunen initiatieven die inwoners in beweging brengen en zorgen voor een soepele en ondersteunende vergunningverlening;
2. betere afstemming van evenementen. We stimuleren regionale afstemming en ontwikkelen een provinciale evenementenagenda, zodat evenementen elkaar versterken en onnodige concurrentie wordt voorkomen;

3. duurzame sportevenementen. We ondersteunen organisatoren bij het verduurzamen van sportevenementen en het terugdringen van de ecologische voetafdruk.

Hoofdstuk 10 Bestuur, samenwerking en financiën

De grote opgaven van Zuid-Holland houden zich niet aan gemeentegrenzen. Woningbouw, bereikbaarheid, economie, water, energie en leefbaarheid vragen om samenwerking op regionale schaal. Tegelijk is Zuid-Holland een veelzijdige provincie, met bruisende steden, sterke dorpen, veenweidegebieden, glastuinbouw, akkerbouw en innovatieve economische clusters. Juist die verschillen vragen om maatwerk. Veel inwoners voelen zich bovendien meer verbonden met hun streek of regio dan met de provincie.

Het CDA kiest voor sterke regio's én een provincie die richting geeft, samenwerking stimuleert en toeziet op een goede uitvoering. We bouwen daarbij aan solidariteit tussen stad en platteland. Stad en platteland hebben elkaar nodig. De economische kracht van de steden kan niet zonder het ondernemerschap, het landschap en de voedselproductie van het landelijk gebied. Andersom zijn goede voorzieningen, onderwijs, werkgelegenheid en cultuur in de steden ook van grote betekenis voor inwoners van kleinere kernen.

Het CDA kiest daarom voor:

1. gebiedsgericht werken. We bieden ruimte voor maatwerk per regio, zodat beleid aansluit bij de kenmerken, kansen en opgaven van verschillende gebieden;
2. sterke verbindingen tussen stad, dorp en platteland. We versterken de samenwerking tussen stedelijke en landelijke gebieden, zodat zij elkaar economisch, sociaal en ruimtelijk blijven versterken.

10.1. Participatie en democratie

Een sterke democratie vraagt om inwoners die invloed kunnen uitoefenen op hun leefomgeving. Participatie is geen doel op zich, maar moet daadwerkelijk bijdragen aan betere besluiten en meer vertrouwen tussen overheid en samenleving.

Het CDA blijft ruimte geven aan inwonersinitiatieven en het maatschappelijk middenveld. Verenigingen, coöperaties, kerken, ondernemers en maatschappelijke organisaties zijn onmisbaar voor een sterke samenleving.

Er is geëxperimenteerd met burgerberaden. Voor ons is het cruciaal dat de scherpe lessen uit de evaluatie integraal worden overgenomen. Anders lijkt het op schijnparticipatie zonder reële invloed op het uiteindelijke beleid. Hierdoor haken deelnemers gefrustreerd af. We blijven daarom ook tegenstander van referenda als participatiemogelijkheid. Daarmee wordt complexe besluitvorming ten onrechte gereduceerd tot een simpele ja-nee vraag.

Het CDA kiest daarom voor:

1. het uitdaagrecht versterken. We brengen het uitdaagrecht actief onder de aandacht en stimuleren inwoners om hiervan gebruik te maken;
2. vroegtijdige participatie. We betrekken inwoners zo vroeg mogelijk bij provinciale plannen en besluiten;
3. burgerberaden met echte invloed. We zetten burgerberaden alleen in wanneer de uitkomsten daadwerkelijk meewegen in de besluitvorming;
4. geen provinciale referenda. Complexe vraagstukken vragen om zorgvuldige democratische afwegingen;
5. ruimte voor maatschappelijke initiatieven. We geven meer ruimte aan lokaal eigenaarschap en initiatieven vanuit de samenleving.

10.2. Financieel betrouwbaar bestuur

De grote opgaven van Zuid-Holland vragen om een provincie die betrouwbaar samenwerkt met gemeenten en regio's. Dat betekent minder losse projectsubsidies en meer langjarige samenwerking.

Als rentmeester investeren we in maatschappelijke opgaven die inwoners nu én in de toekomst ten goede komen. De extra financiële ruimte in Zuid-Holland, onder meer door de herijking van de uitkering uit het Provinciefonds, investeren we in bereikbaarheid, woningbouw en innovatie. Dit levert meer op dan incidentele projecten of lastenverlichting. Niet alle ambities kunnen tegelijk worden uitgevoerd. We maken duidelijke keuzes, voeren plannen waar nodig gefaseerd uit en zoeken actief naar samenwerking met het Rijk, Europa, gemeenten en private partners.

Gemeenten staan de komende jaren voor stevige financiële opgaven. Daardoor komen voorzieningen, zoals bibliotheken, sportverenigingen en zwembaden, die van betekenis zijn voor een hele regio onder druk te staan. Niet iedere voorziening hoeft in iedere gemeente aanwezig te zijn, maar inwoners moeten er wel op kunnen blijven rekenen dat belangrijke sportieve, culturele, recreatieve en maatschappelijke voorzieningen behouden blijven.

Juist deze voorzieningen zorgen voor ontmoeting, verbinding en leefbaarheid. Het CDA wil dat de provincie gemeenten ondersteunt om hiervoor gezamenlijk verantwoordelijkheid te nemen. De financiële positie van één gemeente mag niet bepalen of een voorziening met een regionale functie verdwijnt.

De Regio Deals hebben laten zien dat plannen beter worden wanneer regio's zelf gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen. Zuid-Holland heeft deze kansen goed benut. Hoewel het Rijk heeft besloten te stoppen met de Regio Deals, willen we deze manier van samenwerken behouden. Daarom maken we met

regio's meerjarige investeringsagenda's en blijven we bij het Rijk aandringen op financiële steun voor regionale opgaven.

Het CDA kiest daarom voor:

1. investeren in de toekomst. We zetten extra financiële ruimte in voor bereikbaarheid, woningbouw, innovatie en economische ontwikkeling, en niet voor een generieke verlaging van de opcenten;
2. ambitieus én financieel verantwoord. We durven vooruit te kijken en nieuwe mogelijkheden te openen. Bij de uitvoering wegen we steeds het maatschappelijke effect, de beschikbare financiële ruimte, de uitvoerbaarheid en de mogelijkheden voor cofinanciering;
3. meerjarige samenwerking. We maken langjarige afspraken met regio's over gezamenlijke opgaven, in het bijzonder woningbouw, bereikbaarheid, leefbaarheid en economische ontwikkeling;
4. de succesvolle aanpak van de Regio Deals voortzetten. We maken met gemeenten, regio's en maatschappelijke partners meerjarige investeringsagenda's voor samenhangende regionale opgaven. Ook zetten we ons bij het Rijk in voor een nieuw financieel instrument dat deze samenwerking ondersteunt;
5. een betrouwbare provincie. We zijn partner waar dat kan en toezichthouder waar dat nodig is.

10.3. Regionale regie op arbeidsmigratie

Arbeidsmigratie is een maatschappelijke opgave die alleen in goede samenwerking tussen het Rijk, provincie, gemeenten, werkgevers en woningcorporaties kan worden opgelost. Het CDA vindt dat het landelijke kader leidend moet zijn, maar ziet tegelijkertijd een belangrijke rol voor de provincie om regionale samenwerking te organiseren. Arbeidsmigranten verdienen fatsoenlijke huisvesting en goede arbeidsomstandigheden. Tegelijk mogen dorpen, wijken en voorzieningen niet onevenredig onder druk komen te staan.

De provincie brengt partijen bij elkaar, stimuleert regionale afspraken en ziet erop toe dat verantwoordelijkheden eerlijk worden verdeeld. Zo voorkomen we dat problemen worden afgewenteld op individuele gemeenten en zorgen we voor een evenwichtige aanpak die recht doet aan inwoners én arbeidsmigranten.

Het CDA kiest daarom voor:

1. heldere landelijke kaders. We voeren het provinciale beleid uit binnen een duidelijk landelijk kader, zodat verantwoordelijkheden helder zijn en gemeenten weten waar zij aan toe zijn;

2. goede huisvesting door regionale samenwerking. We maken regionale afspraken over de huisvesting van arbeidsmigranten, zodat verantwoordelijkheden eerlijk worden verdeeld;
3. leefbare dorpen en wijken. We houden, samen met de gemeenten, oog voor de leefbaarheid en sociale samenhang, zodat voorzieningen en de kwaliteit van de leefomgeving niet onevenredig onder druk komen te staan;
4. verantwoordelijke werkgevers. Werkgevers spreken we nadrukkelijk aan op hun verantwoordelijkheid voor goede huisvesting, arbeidsomstandigheden en begeleiding van arbeidsmigranten;
5. een provincie die regie voert. We brengen gemeenten, werkgevers, woningcorporaties en het Rijk bij elkaar en organiseren de regionale samenwerking waar dat nodig is.

10.4. Asielopvang

Migratie vraagt veel van onze samenleving. Het CDA wil daarom de asielketen op orde brengen: de asielinstroom moet omlaag, de terugkeer van mensen zonder verblijfsrecht omhoog en de opvang van mensen die hier recht op hebben moet beter worden georganiseerd.

Die laatste opdracht ligt vooral bij gemeenten. De provincie brengt vanuit de Spreidingswet gemeenten bij elkaar en ziet erop toe dat zij samen tot een eerlijke en werkbare verdeling komen. Zo voorkomen we dat steeds dezelfde gemeenten de verantwoordelijkheid dragen en zorgen we voor stabiele en fatsoenlijke opvang. Dat geeft rust voor inwoners, gemeenten én mensen die bescherming nodig hebben.

Het CDA kiest daarom voor:

1. een eerlijke verdeling van de opvang. Iedere gemeente draagt naar vermogen bij aan de provinciale opvangopgave. Zo voorkomen we dat een klein aantal gemeenten steeds de lasten draagt;
2. stabiele en kleinschalige opvang. Reguliere opvang geeft meer rust voor mensen die bescherming nodig hebben én voor de omgeving en voorkomt dure en steeds wisselende noodopvang;
3. integratie vanaf dag één. Wie kans maakt om in Nederland te blijven, leert zo snel mogelijk de Nederlandse taal, doet mee in de samenleving en gaat waar mogelijk aan het werk;
4. betrokkenheid van inwoners en lokale organisaties. Gemeenten werken samen met omwonenden, vrijwilligers, verenigingen, maatschappelijke organisaties en werkgevers om opvang en integratie goed te organiseren;

5. ruimte voor gemeenten die hun verantwoordelijkheid nemen. Goede lokale initiatieven krijgen ondersteuning en succesvolle aanpakken worden binnen de provincie gedeeld.

10.5. Veilige en weerbare provincie

De wereld om ons heen verandert snel. Geopolitieke spanningen, cyberaanvallen, ondermijnende criminaliteit, klimaatverandering en druk op vitale infrastructuur maken duidelijk dat overheden beter moeten samenwerken en vooruit moeten kijken. Zuid-Holland speelt daarin een sleutelrol, met de grootste haven van Europa, vitale energie- en transportnetwerken en een sterke economische positie. Ontwikkelingen buiten onze landsgrenzen kunnen daardoor direct gevolgen hebben voor de beschikbaarheid van energie en grondstoffen, het functioneren van onze infrastructuur en de veiligheid en werkgelegenheid in Zuid-Holland. Dat vraagt om een provincie die risico's vroegtijdig herkent en samen met haar partners voorbereid is.

Voor het CDA begint weerbaarheid niet bij regels of crisisplannen, maar bij sterke gemeenschappen. Verenigingen, vrijwilligers, ondernemers, maatschappelijke organisaties en lokale overheden vormen samen de basis van een samenleving die tegen een stootje kan. De provincie brengt partijen bij elkaar, versterkt de samenwerking tussen overheden en ondersteunt gemeenten bij complexe veiligheidsvraagstukken.

Ook heeft de provincie een belangrijke rol als toezichthouder. Goed toezicht gaat niet alleen over controleren, maar ook over het tijdig signaleren van risico's, het versterken van bestuurskracht en het ondersteunen van gemeenten waar dat nodig is. Zo draagt toezicht bij aan een betrouwbare overheid en een weerbare samenleving.

Het CDA kiest daarom voor:

1. samen voorbereid zijn op crises. We werken vanuit onze eigen verantwoordelijkheid samen met gemeenten, veiligheidsregio's, waterschappen, Defensie en vitale partners aan een weerbaar Zuid-Holland. Daarbij bereiden we ons ook voor op verstoringen van energie, communicatie, vervoer en andere belangrijke ketens;
2. ondermijning en cyberdreigingen aanpakken. We versterken de eigen digitale weerbaarheid en werken met andere overheden, bedrijven en maatschappelijke partners samen om risico's tijdig te signaleren en kennis te delen;
3. investeren in sterke gemeenschappen. We ondersteunen initiatieven die de sociale samenhang en zelfredzaamheid van inwoners versterken, omdat juist sterke lokale gemeenschappen bijdragen aan een weerbare samenleving;

4. bestuurders ondersteunen. We ondersteunen burgemeesters en lokale bestuurders bij complexe veiligheids- en weerbaarheidsvraagstukken;
5. een sterke toezichthoudende provincie. We signaleren risico's tijdig en ondersteunen gemeenten bij het versterken van hun bestuurs- en uitvoeringskracht.